

ÂRİFLERİN SATRANCI

Necmi ATİK

Antalya 2019

Necmi ATİK

1967 Almanya doğumlu olan Atik, ilkokulu Almanya, ortaokulu ve liseyi Yalova İmam-Hatip Lisesi'nde üstün başarı, onur belgesi ve birincilik ile bitirdi. Yüksek tahsilini Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı. Yüksek lisansını, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Edebiyatı Bölümü'nde "*Cevâhiru'l-Ebrâr min-Emvâci Bihâr*" konulu teziyle Ahmed Yesevî Hazretleri üzerine yaptı. Uzun yıllardır Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır ile alakalı çalışmalar yaptığından, doktorasını "*Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hayatı, Eserleri ve Divançesi*" üzerine tamamladı.

1985 yılında hafızlığını ikmal etti. Fakülte yılları boyunca, Hamid Aytaç'tan icâzetli hocası Hattat Fahrettin Bilgiç'ten (ö.2013) hüsn-i hat meşkederek icazetini aldı. Hattat Ali Hüsrevoğlu'ndan da hüsn-i hat meşk ederek icâzetini aldı. Antalya'da, kurucusu olduğu Antalya Güzel Sanatlar Merkezi'nde (Hüsn-i Hat, Tezhip, Minyatür, Ebru, Kaligrafi) hüsn-i hat dersleri veren yazar, şu âna kadar on beş talebesine icâzet verdi.

Klasik usuldeki medrese müfredâtı derslerini hocası Ali Haydar Çetintürk'ten tamamlayarak icâzetini aldı. Söz konusu merkezde klasik usul eğitimle birlikte Arapça ve Osmanlıca dersleri vermektedir. Hukuk Fakültesi'nde İslam Hukuku ve Osmanlıca derslerine giren Atik, resmî ve özel çeşitli kurumlarda hüsn-i hat dersleri vermekte ve projeler yürütmektedir.

2010 yılında "Kendi Kendime Kur'ân Öğreniyorum" adlı eseri yayımlandı. 2011 yılında organize edip hazırladığı "Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1. Türk İslam Sanatları Sergi Kataloğu", 2011 yılında "99 Soruda Kur'ân-ı Kerîm", 2013 yılında "Hattat Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hayatı, Eserleri ve Hattatlığı", 2016 yılında "Mehmet Akif Ersoy'un Kendi El Yazısı ile İki Cüzlük Meâlî", 2021 yılında "Son Müfessir Elmalılı'nın Mektuplaşmaları", 2022 yılında "Türkçe İbâdet , Anadilde İbâdet, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır" ve 2023 yılında "Tuhfetü'l-Uşşâkıyye, (Abdullah Salahaddin Uşşâkî, Mütercim: Abdurrahman Sâmi Niyâzî)" adlı kitapları yayınlandı. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Yeni Kur'ân Meali, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Yayınlanmamış Makaleleri, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Divançesi ve Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Hayatı ve Eserleri adlı kitapları yayın aşamasında olan çalışmalarıdır. Atik, cami mimarisi proje ve uygulamalarının her aşamasında resmî ve özel kurumlara danışmanlık hizmetleri de vermektedir. Yurtdışında ve ülkemizin çeşitli illerindeki üniversitelerde ve camilerde hüsn-i hat yazıları ve tezyinâtı üzerine proje ve uygulamaları bulunmaktadır.

Antalya'da, bir araya gelerek, kırk STK'nın İlahiyat Fakültesi ve Akdeniz Üniversitesi Camii'nin inşası için kurduğu ve kurucuları arasında yer aldığı "İlâhiyât-Der"de 2010-2017 yılları arasında başkanlık görevinde bulunmuştur.

Kur'an-ı Kerim, sanat, edebiyat ve tarih konularında çalışmalar yapan Atik'in, hüsn-i hat alanında çeşitli sergileri, muhtelif konularda yayınlanmış eserleri, sempozyum tebliğleri, yüzlerce makalesi ve kitap maddeleri bulunmaktadır.

Ariflerin Satrancı

Yazar

Necmi ATİK

İç Tasarım

Tashih

Kapak

ISBN

Baskı Tarihi

Matbaa

Matbaa Sertifika No

İçindekiler

Önsöz.....	8
Giriş.....	9
Ariflerin Satrancı +18.....	11
Ariflerin Satrancı +10.....	12
Ariflerin Satrancı Oyunu'nun Eğitim ve Öğretimdeki Rolü.....	13
Ariflerin Satrancı.....	17
Ariflerin Satrancı'nı Oluşturan Unsurlar.....	18
101 Kavramlı Tablo.....	18
Sekiz Rakamlı Topaç.....	18
Dört Arif Adayı.....	18
Ariflerin Sözlüğü.....	19
Tedennî Kancaları, Tuzaklar.....	19
Terakkî Okları, Fırsatlar.....	19
Ariflerin Satrancı Nasıl Oynanır?.....	20
Yolcunun Yolculuğu.....	21
Ariflerin Satrancı 101 Kavramı.....	26
1.Yokluk.....	26
2.Varlığın Doğumu.....	26
3.Rızâ Kapısı.....	26
4.Şehvet.....	26
5.Mezellet.....	27
6.Toprak Altı.....	27
7.Cehâlet.....	27
8.Kin.....	27
9.Kötü Fiiller.....	28
10.Mihnet.....	28
11.Edeb Azlığı.....	28
12.Hıyânet.....	28
13.Yerilmiş Fiiller.....	28

14.Cehennem.....	29
15.Yasak Şeyler.....	29
16.Büyük Deniz.....	29
17.Hasret.....	29
18.Kötü Ahlâk.....	30
19.Münâfıklık.....	30
20.Vesvese.....	30
21.Bast.....	30
22.Tamahkârlık.....	31
23.Mecâzî Aşk.....	31
24.Hayret Denizi.....	31
25.Arz.....	31
26.Havf.....	31
27.Haşyet.....	32
28.A'râf.....	32
29.Hakk'a Duâ.....	32
30.Kötü Sohbet.....	32
31.Çöl.....	32
32.Hasta Akıl.....	33
33.Cehil	33
34.Haset.....	33
35.Hava.....	33
36.Dağ.....	34
37.Acizlik.....	34
38.İstenen Amaç.....	34
39.Çıplağa Merhamet.....	34
40.Hoş Sohbet.....	35
41.Râzı Olunmuş Emânet.....	35
42.Latîf Ses.....	35
43.Keder.....	35

44.Hakîkî Aşk.....	35
45.Harâbeler.....	36
46.Mahvda Mahvolmak.....	36
47.Kâmil Akıl.....	36
48.Tahkîkler.....	36
49.Hüzünlü Kalp.....	37
50.Allah Yolunda.....	37
51.Riyâ.....	37
52.Toprak.....	37
53.Su.....	38
54.Rahat.....	38
55.Şecâat.....	38
56.Zînet.....	38
57.Güzel Ahlâk.....	38
58.Dimağ.....	39
59.Muhabbet.....	39
60.Ateş.....	39
61.Hilim.....	39
62.Kâmil Mürşid.....	39
63.Zâtî İtikât.....	40
64.Güzel Fiiller.....	40
65.Yakîn.....	40
66.Ulvî Âlem.....	40
67.Rıdvân.....	40
68.Cihad.....	41
69.İlim.....	41
70.İman.....	41
71.Şerîat.....	41
72.Tarîkat.....	42
73.En Büyük Mükâfât.....	42

74.Cennet.....	42
75.Varlıkta Fenâ.....	42
76.Şeyhte Fenâ.....	42
77.İbâdet Mülkü.....	43
78.Cömertlik.....	43
79.Hakikat.....	43
80.Marifet.....	43
81.Kevn.....	44
82.Rûh.....	44
83.Lâhût.....	44
84.Ceberût.....	44
85.Fenâ Fillâh.....	45
86.Nübüvvet.....	45
87.Velâyet.....	45
88.Melekût.....	45
89.Nâsût.....	46
90.Şehâdet.....	46
91.Gurur.....	46
92.İsrâfil.....	46
93.Cebrâil.....	46
94.Muhammedî Mülk.....	47
95.Arş Kapısı.....	47
96.Bekâ Billâh.....	47
97.İbrahim Mülkü.....	47
98.Mikâil	48
99.Azrâil	48
100.Şeytan.....	48
101.Visâl-i Hakk.....	48

Önsöz

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’adır. Salât ve selâm Allah’ın Rasûlüne, âilesine, ashâbına ve kıyâmete kadar en güzel şekilde ona tâbi olanlardır.

İbni Arabî (k.s.) tarafından îcâd edilen Ariflerin Satrancı veya bilinen diğer isimleriyle Satranc-ı Urefâ, Yılanlı Dama oyunu, sekiz yüz yıla yakın Müslümanlar arasında büyük ilgi görmüş ve farklı dillerde neşredilmiştir. Tasavvuf eğitim ve öğretiminin 101 ana başlığından meydana gelen Ariflerin Satrancı Oyunu’nun, günümüzde de aslına uygun bir şekilde tekrar vücud bulması maksadıyla tarafımızdan yapılan araştırma ve çalışmalar sonucu, Ariflerin Satrancı Oyunu’nun +18 yaş grupları ve +10 yaş grupları için iki tasarımı yapılmıştır.

Cezâyirli âlim ve mutasavvıf Muhammed bin el-Hâşimî’nin Arapça yazdığı, Ariflerin Satrancı hakkında tek eser olan “*Enîsü’l-Hâîfîn ve Semîru’l-Âkîfîn fî şerhi Şatracı’l-Ârifîn*” kaynak alınarak, +18 yaş grupları için tasarlanan Ariflerin Satrancı Oyunu’nda, 101 kavramın Arapça orijinali tercüme edilip, yine kavram hâlinde oyun hânelerine yerleştirilmiş, bu kavramların açıklanmasına yardımcı olması amacıyla “Ariflerin Sözlüğü” hazırlanmıştır.

+10 yaş grupları için tasarlanan Ariflerin Satrancı Oyunu’nda ki kavramlar kısa birer cümle ile anlaşılır bir şekilde açıklanmaya çalışılarak, +10 Ariflerin Satrancı Oyunu sadece cümlelerden oluşan bir oyun hâline getirilmiştir.

İbn Arabî (k.s.), Fas’tan Endonezya’ya, Yemen’den Urallar’a kadar geniş bir coğrafyada etkisi dâimâ hissedilmiş, son yedi asır içinde İslâm âlemindeki aydınların ve seçkinlerin dünya görüşlerinin şekillenmesinde de etkili olmuş büyük bir mutasavvıftır.

İslam âleminde yetişen en önemli mutasavvıf âlimlerden biri, hatta pek çoklarına göre en büyüğü olan İbn Arabî’nin (k.s.) hazırlamış olduğu eserler üzerinde çalışmak, her araştırmacı için çok ehemmiyetli ve kıymetlidir. Bu ehemmiyet ve kıymetin yanında tasavvufî düşüncüyü mümkün olan son noktaya götüren ve kendisine “Hâtemi Evliyâ” ve “Şeyh-i Ekber” denilen İbn Arabî’nin eserleri oldukça zorlu ve çetindir. Bu yüzden, elimizden geldiği kadar dikkatli olmaya özen gösterdiğimiz Ariflerin Satrancı çalışmalarımızdaki olması muhtemel hata ve yanlışlarımızın affını siz okuyucularımızdan istirham ederiz.

Necmi ATİK

Antalya 2019

GİRİŞ

Evren dâimî seyir ve seyrân hâlinededir ve evrende hareket hâlinde olmayan hiçbir varlık yoktur. İnsan, hayvan, nebat, taş, toprak, arz ve semâ hep bir seyir içindedir. Bu seyir Rabbimizi tanımak, O'nu tanıtmak ve O'nu anmak için gerçekleşir.

Mahlûkatın en şerefli insanoğlunun seyri, ruhlar âleminde ruhunun yaratılmasıyla başlamış, bir anadan ve bir babadan dünyaya gelmesiyle vücûd bularak yeryüzünde devam etmiş ve etmektedir.

Allah'ın ruhlar âleminde; “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” suâline, ruhların “Evet” demelerinin sadâkatini ölçmek için önce arza, oradan da ana karnına, daha sonra da dünyaya indirilmesi, sûfilerin dilinde “hubût” yani arza iniş olarak adlandırılmıştır. Hem “hubût” hem de “urûc” yani en yüce mertebeye yükselme bir yolculuktur.

Yolculuk, beden ve ruhla yapılır. Ruhla yapılmayan, İlâhî gâye ve maksat taşımayan yolculuk, en büyük nimet olan bu hayatı, israftan başka bir şey değildir. Yolculuktan maksat insanın istediği yere varabilmesidir. Dünyadaki yolculuğun varış noktası ise her insan için aynıdır ve son durak kara topraktır. Lâkin âhirete uzanan yolculuktaki varış noktası için iki ebedî durak vardır; Cennet ve Cehennem. Topraktan yaratılan insanın vücudunun varış yeri yine toprak olsa da, Allah'ın ruhundan üflediği insanın ruhunun varış yeri ise Hakk Teâlâ'dır.

İnsanı meydana getiren vücut ve ruhun her ikisi de, Allah'ın insana ikrâm ettiği ve dileyenler için Kendisi'ne ulaştıracak yoldaki her türlü hâllere karşı üstün vasıflarla donattığı varlıklardır. İnsan, hayatı boyunca çeşitli hâllerin içerisinde evrilip durur, kâh dar ve sıkıntılı anlar yaşar, kâh geniş ve ferahlatıcı anlar. Her hâlûkârda yaşayabileceği durumları önceden bilen ve bu hâllere karşı çözümler geliştiren yolcu, hedefinden gaflete düşmeyerek yolculuğunu daha kolay bir şekilde gerçekleştirir. İşte bu yolcuya “ne yaptığını bilen” anlamında “ârif” denir. Eğer yolculuğu içi yolu iyi bilen, tecrübeli bir de rehber edinmişse, ârif en kısa sürede hedefine ulaşır.

Her varlığın bir yaratılış sebebi ve nedeni vardır. İnsan ve cinler ise, cennet ve cemâlullah için yaratılmışlardır. “Ben cinleri de, insanları da (başka bir hikmete değil) ancak bana kulluk etsinler diye yarattım” (Zâriyât, 51/56) buyurur Rabbimiz. O zaman, insanoğlunun hedefi visâl-i Hakk'tır, yâni Rabbi'ne ulaşmak ve kavuşmak. İnsan, kendini ve ulaşacağı yeri bilmez ve tanımazsa, kendisine verilen en büyük fırsat olan hayatını heder ederek, ebedî kaybedenlerden olur. İnsanı Rabbi'ne ulaştıran yol ise sırât-ı müstakîmdir, dosdoğru yoldur.

“İşte bu benim sırât-ı müstakîmdir, buna uyun. Başka yollara sapmayın, sonra onlar sizi Allah’ın yolundan ayırırlar” (En’âm 6/153) âyet-i kerimesinde buyurulan ve Allah’a vâsıl kılan yol hakkında Abdullah ibn Mes’ûd el-Hüzelî’ye (r.a.); “Sırât-ı müstakîm (dosdoğru yol) nedir? diye sorulur. O şöyle cevap verir: “Hz. Muhammed (s.a.v.), bizi sırât-ı müstakîmin başında bıraktı. Bu ana yolun sonu Cennet’e ulaşmaktadır. Bu yolun sağında ve solunda başka tâlî yollar da vardır. Bunlardan her birinin başında bir kısım insanlar durmuş, oradan geçenleri kendilerine çağırıyorlar. Kim ana yolun dışındaki yollara saparsa, o yol onu Cehenneme götürecektir. Kim de sırât-ı müstakîmde yoluna devam ederse Cennet’e ulaşacaktır.”

“Nefsine ârif olan, Rabbi’ne ârif olur” veya “Nefsini tanımayan Rabbi’ni tanıyamaz” anlayışının bir sonucu olarak, insana kendini ve Rabbi’ni tanıtmayı vazife kabul etmiş tasavvuf yolları, farklı usullerle yüzyıllardır bu faaliyetlerini sürdürmekte, yolculara kılavuzluk etmektedirler. Bu farklı yolların tamamında tasavvufun manevî ana dinamikleri “Şeriat, tarikat, hakikat ve marifet” dörtlüsüdür.

Yolcu, dînin, zâhirine âit kâide ve kurallara, inanç, ibâdet ve ahlâk esaslarına uyarak şeriatı; bâtınî kurallara uyarak; eli, dili ve namusu muhafaza ederek, Allah’ın haram kıldıklarından kaçarak tarikatı; kalbinden Hakk’ın dışında bütün arzu ve istekleri atarak marifeti idrâk eder ve eşi ve benzeri bulunmayan Rabbine tamamen teslim olarak hakîkate yolculuk yapar.

Müminin; nefis, şeytan ve dünya ile olan imtihanında, nefsinin yeterli olgunluğa ermemiş olması; onun helal ile haram, doğru ile yanlış arasında yapacağı tercihlerde kendi aleyhine olanı öncelemesi gibi olumsuz davranışa yol açabilir. “Biz Allah’tan geldik ve tekrar Allah’a döneceğiz” gerçeğine binâen bu dönüş yolculuğunu tam bir bilinç ve hakîkî bir hâle dönüştürmek için yolcunun yolculuğu denilen, kimi yerlerinde dar, kimi yerlerinde uçurumlu, kimi yerlerinde karanlıklarla dolu ama nihâyetinde korkulardan sâlim, ölmeden evvel, daha dünyada iken müjdeleri tattıran yolculuğun tamamlanması gerekir. İnsan ve cinlerden olan şeytanın hilesini, nefsin oyununu, dünyanın geçici câzibesini ortadan kaldırarak devam edilmelidir yola.

Hayırlı insanların yolculuğu; her istediğini yaptıran nefs-i emmâreden, yaptığı hatayı kınayan nefs-i levvâmeden, işlemediği halde içinde isyana meyil duyan nefs-i mülhîmeden, tamamen günahlardan nefret duyan nefs-i mutmainneye ve kulun Allah’tan, Allah’ın da kulundan memnun olduğu nefs-i râziyye ve nefs-i merziyyeye gelinceye kadar devam eder. Yolcu, Hakk’ın muhabbetine yürür, beden kaydından kurtulup İlâhî ahlâk ile ahlâklanır, isim ve sıfatların tecellîsine erişir. İkilikten usanıp birlik hanına kavuşur, kendini Allah’ın aşkında yok eder, Hakk’tan halka döner, ıslah ve irşad ile meşgul olur. Bu yolculuk sayesinde yolcu Hakk’ı tanıyan, yani ârif bir kul olur.

Ariflerin Satrancı, bu dünyada yolcu olan her insanın, yolculuğu ve yolculuk boyunca karşılaşacağı hâlleri kendisine haber verip öğretip, tecrübe ettirerek, yolcuyu bilgili, becerili ve deneyimli hâle getirip ârif kılar.

Ariflerin Satrancı, Hakk ve hakîkate vâsıl olmak isteyen yolculara Rabbânî bir pusuladır.

YOLCUNUN YOLCULUĞU

101.

Visal-i Hak

100. Şeytan	99. Azrâil	98. Mikâil	97. İbrahim Mulkü	96. Bekâ Billâh	95. Arş Kapısı	94. Muhammedî Mülk	93. Cebbrâil	92. İsrâfîl	91. Gurur
81. Kevn	82. Ruh	83. Lâhût	84. Cebrût	85. Fenâ Fillâh	86. Nübüvvet	87. Veldiyet	88. Melkût	89. Nâsût	90. Şehâdet
80. Marîfet	79. Hakikat	78. Cömertlik	77. İbâdet Mülkü	76. Şeyhte Fenâ	75. Varlıkta Fenâ	74. Cennet	73. En Büyük Mukâşşat	72. Tâfikat	71. Şeriat
61. Hilim	62. Kâmil Müryâd	63. Zâtî İtikât	64. Güzel Füller	65. Yakîn	66. Ulvî Alem	67. Radvân	68. Cihâd	69. İlim	70. İman
60. Atış	59. Muhabbet	58. Dîvânî	57. Güzel Ahlak	56. Zînet	55. Şecâat	54. Rahat	53. Su	52. Toprak	51. Rüyâ
41. Râzî Olunmuş Emânî	42. Latîf Sâs	43. Keleş	44. Hakikî Aşk	45. Harâbeler	46. Mahvda Mahvolmak	47. Kâmil Akıl	48. Tahkîkler	49. Hüzünlü Kalb	50. Allah'ın Yolunda
40. Hoş Sohbet	39. Çıplak Merhamet	38. İstencî Amaç	37. Acizlik	36. Dağ	35. Hava	34. Haset	33. Cehil	32. Hastâ Akıl	31. Çöl
21. Bast	22. Tamahkarlık	23. Mecâzî Aşk	24. Hayret Denizi	25. Arz	26. Havf	27. Hayret	28. Araf	29. Hak'a Duâ	30. Kötü Sohbet
20. Vesvese	19. Münâfıklık	18. Kötü Ahlak	17. Hasret	16. Büyük Deniz	15. Yasak Şeyler	14. Cehennem	13. Yerilmiş Füller	12. Hüsnîyet	11. Edebi Az
1. Yokluk	2. Varlığın Doğumu	3. Rızâ Kapısı	4. Şehvet	5. Mezellet	6. Toprak Altı	7. Cehalet	8. Kin	9. Kötü Füller	10. Mühnet

www.ariflersatrancı.com
 Detaylı Bilgi İçin

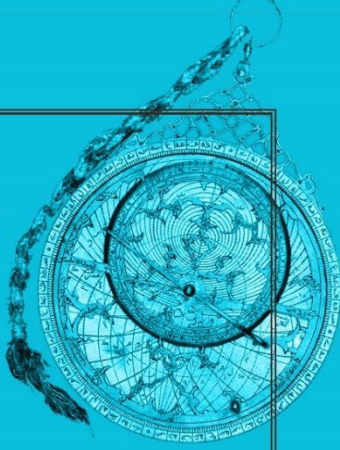

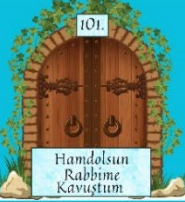
Ariflerin Satrancı +10

ARIFLERİN SATRANCI

YOLCUNUN YOLCULUĞU

Hamdolsun
Rabbime
Kavuştum

100. Seyrından Allaha Sarıyorum	99. Beşinci Kat Semâdayım	98. Altına Kat Semâdayım	97. Tisimâyet, Tevakkül ve Cemâlektir Hâlin Oldu	96. Hayatım Tarihinin Hakk'ı Uğru	95. En Yüce Makâmı Kapsıyordum	94. Kulluk Makâmıydım	93. Yalınca Kat Semâdayım	92. Dördüncü Kat Semâdayım	91. Eşya'dan Kendimi Beyrindim
81. Rabbin 'Ol' dedi herşey oluverdi	82. Bana Ufken Geli Ve Lutfi Bir Varlık	83. Marifetullah Ve Tefhîd Alındayım	84. Allahın İsmi Xi Sıfatların Tarihinin	85. Allahın Ahkâm ile Ahlakından	86. İlham Ve Keşfe Mazhar Oldum	87. Rabbin ile Karşılıklı Sıvgı ve Dilek Halindeyim	88. Herşeyin Aydınlığı, Vahiyatını Ahlâdım	89. Cümle Varlık Alındayım, Rabbim Rabbim Katında	90. Rabbinin İlhamıyla Çok Şeyler Gördüm
80. Rabbinin Tanınması Böyledir	79. İstese de İstemesi de Her Şey Onun Kulu	78. Şeyh Okullarından İlham Ediyordum	77. İbâdet Etmek En Büyük Huzurum	76. Müşâfâhın Ahkâmıyla Ahlâkından	75. Gözümün Onından Kendimi Çıkardım	74. Cennet Eyle Yardım	73. Cennet Ve Cennetullah Mukâfâtım	72. Hakk'a Yakınlık İçin Bir Yıl Tuttum	71. Dörtüncü Fenâ ve Yasakların Çözüldüm
61. İncimiyen Ve İncimiyordum	62. Hamdolsun, Rehberim, Kavuştum	63. Zamana Hararet Ediyordum	64. Allahın ve Kullarının Haklarına Bakış Ediyordum	65. Şüpheli Olmayan İlme Kavuştum	66. Perdeli Açılmaya Başladım	67. Rabbin Sözden Bakıyorum	68. Senin ile Neden Rab'i Olmam İçin Gayret Ediyordum	69. Rabbinin Tanınması Çokşeydir	70. Gerçekliği Gibi İnciden Ettim
60. Cömür Sıvgı ile Doldu	59. Yaratılana Yaratılardan Oturma Sevdiğim	58. Sıvgı ve Bakış Ediyordum	57. Hayat Ve Davranışım Gözlemleri	56. Cevabımı En Güzel Sözlerle Yapıyordum	55. Hakk için Cesurum	54. Hamdolsun, Niyetimi Diğdirdim	53. Su Gibi Hayat Deliyim	52. Toprak Gibi Temişliydim	51. Niyetimi Kontrol Ediyordum
41. Emeğin Yükleniyordum	42. Rabbin Huzur Baldı	43. Vaziyet Gerçeği Gibi Yapıyordum	44. Kallım Allahın Sıvgı ile Doldu	45. Nefsim Tijim Bakılmıyor	46. Kalbim Sadace Ona Ait Olmadı	47. Hak ile Bakış Netleşti	48. Süphe Ve Tereddütler Kayboldu	49. Tesir Alındı Kalmadıydım	50. Miden Ve Cemâle Olmam Yokuyordum
40. Ariflerle Sohbet Şifâ Oldu	39. Yaratılana Merhamet Etmeydim	38. Ne için Yaratıldım Ben?	37. Azizim Ve Muhtakim Çözüldüm	36. Yalınca Çözüldüm	35. Dindarım, Nefes Almıyorum	34. Her Güzelliğe Beni Lâşım	33. Beni kimim?	32. Akıl Bakınca Dijil	31. Yolumu Kaydettim
21. Hakk'a Yakınlık Ediyordum	22. Dünya Çok Tatlı Geldi	23. Aşk Oluporum Gülleri	24. Sevgim Nisil Kavuşacağım	25. Yıkı Kaydım	26. Yıl Tahliye ve Tuzaklarla Dolu	27. Allahın Beni Kori	28. Arada Kaldım, Kararsızım	29. Allahın Yardım Et	30. Cihiller Yokluğuna Oldu
20. Ne Yapıyordum Ben	19. İyi Gibi Görünüyordum	18. Anı Onlarda Hak Etti	17. Kelle Yapıyordum	16. Virden Azı Çıkıyorum	15. Vaziyet Zorlanıyorum	14. Oykunun Karşımı Oldum	13. Kırdım, Doktım, Yıkıldım	12. Tıneak İçin Fırsat Kullandım	11. Kafama Çok Tabakım
1. Bir Zamanlar Yok İdim	2. Dünya Geldi	3. Dünya Tam da Bana Çare	4. Nefsim Her Şey İstiyordu	5. Zillet Dıştım	6. İbarın Yerle Bir Oldu	7. Çepçeli Anlamadım	8. Herkesin Öcümü Alacağım	9. Her İstediğimi Yapardım	10. Begim Bâdâdın Kardım

www.ariflinsatrancil.com
Detaylı Bilgi İçin

ariflinsatrancil/

1. Yokluk
2. Varlığın Doğumu
3. Rüş Kapsı
4. Sebât
5. Medet
6. Toprak Ali
7. Çihil
8. Kus
9. Kötü Fâller
10. Mânet
11. Ekip Aşığı
12. Hayat
13. Yürüyüş Fâller
14. Çözülm
15. Yasak Şeyler
16. Büyük Deme
17. Hânet
18. Kötü Ahlak
19. Müşâfâh
20. Mesce
21. Bat
22. Tanrısalılık
23. Müclâ Aşk
24. Hayat Deme
25. Art
26. Hayf
27. Hayat
28. Arif
29. Hakk'a Dâir
30. Kötü Sahib
31. Gâ
32. Hânet Akl
33. Gâil
34. Hânet
35. Hânet
36. Dâir
37. Aşık
38. İnciden Anas
39. Çihilin Merhamet
40. Her Şeyler
41. Rûn Olunması
42. Emeğin
43. Lutfi Sesi
44. Kader
45. Hakk'a Aşk
46. Harâbet
47. Hânetin Kulp
48. Allahın Yokluğu
49. Râg

51. Râg
52. Toprak
53. Su
54. Râg
55. Sebât
56. Zinet
57. Gâil Aşık
58. Deme
59. Ahlak
60. Aşk
61. Hânet
62. Kâmil Müclâ
63. Zâirîkâ
64. Gâil Fâller
65. Yâkır
66. Üst Akl
67. Babâ
68. Gâil
69. İnc
70. İnc
71. Sebât
72. Tâkır
73. İnc Deme
74. Müclâ
75. Her Şey
76. Cennet
77. Virdin Fâil
78. Sıvgı İnc
79. İnc Aşık
80. Cennet
81. Keri
82. Râg
83. Lâfâ
84. Çihil
85. İnc Aşık
86. Nihânet
87. Vâgır
88. Ahlak
89. Nâkır
90. Sebât
91. Gâil
92. Aşık
93. Sıvgı
94. Virdin Fâil

ARIFLERİN SATRANCI OYUNU'NUN EĞİTİM VE ÖĞRETİMDEKİ ROLÜ

Oyunlara eğitim bilimleri açısından bakıldığında iki tür oyun tanımı yapılır:

1. Amaçsız yalnız eğlenmek için yapılan her türlü etkinliktir. Küçük çocuklarda görüldüğü gibi yetişkinlerin faaliyetleri arasında da görülür.
2. Belirli öğrenmeler ile düzenlenmiş, oyunun yapısı ve kurallarına uyarak, bazı amaçlara ulaşmak için kişilerin daha önce öğrendiklerini uygulama ve pekiştirmelerine yardımcı olan öğrenme ve öğretme tekniğidir.

Önemli bir öğrenme aracı olan eğitsel oyunlar; öğrencilere aktif öğrenme ortamı sunar. Bu ortamda öğrenciler; sosyal bir çevre edinir, kuralları ve kurallara uymayı öğrenir, deneyim kazanırlar. Eğitsel oyunlar, hem çocuklara deneyim kazandırdığı hem de aktif öğrenme imkânı sunduğu için çocukların soyut kavramları somutlaştırarak öğrenmelerini sağlayan önemli bir tekniktir. Bu nedenle soyut özellik taşıyan değerlerin öğretiminde de eğitsel oyunların etkin bir biçimde kullanılması gerekmektedir. Değerlerin eğitsel oyunlar ile öğretilmesi, çocukların değerleri somut davranış biçimleri şeklinde öğrenmelerine destek olarak benimsemesini kolaylaştırmaktadır.

Oyunlar, kişinin doğduğu andan itibaren tüm eğitim aşamalarındaki süreçte kullandığı en etkili ve en aktif öğrenme sistemidir. Oyunlar, ‘deneme-yanılma’ imkânı da sağladığı için, kişinin kendi yetenek ve yetkinliklerini keşfetmesinde yardımcı olmakta ve bu özelliklerinden dolayı da oyunlar günümüzdeki eğitimcilerin dikkatini çekmekte ve kullanılmaktadır.

Kişi oyun oynarken sadece büyüklerinden gördükleri ya da sosyal öğrenme yoluyla edindikleri bilgileri oyuna aktarmakla kalmaz, kendilerini deneme ortamı da oluşturur ve oyuna kendisine dair şeyleri de katar. Kişi çevresiyle olan yaşantısını ve kendisinde olanları oyuna yansıtır. Oyun, ilk etapta insanın temel biyolojik ve ruhsal ihtiyacı olan eğlenmenin, mutlu olmanın ve üzüntüden kurtulmanın yolu olarak düşünülmektedir. Oysa oyun salt bir eğlence ve boş zaman aktivitesinden öte, eğitim ve öğretimin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için de büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü öğretmen-öğrenci ilişkisine dayalı olması ve öğrencinin pasif dinleyici rolünü üstlenmesi sebebiyle okullarda verilen eğitim sıklıkla soyut, çabuk unutulmuş ve hayata tatbik edilemeyen bilgilerle ilişkilendirilmektedir. Özellikle teknolojinin artışıyla ortaya çıkan bilişim toplumu, eğitimin zaman ve mekândan bağımsızlaşmasını ve hayat boyu eğitim ve öğrenim olgusunu ortaya çıkarmıştır. Öğretici merkezli ve soyut eğitim metodunun yetersizliği de bu süreçte daha kolay anlaşılmıştır. Bu nedenle, uzmanlara göre eğitimin kalitesi öğrenciye öğrenmeyi sevdirmekle artmaktadır. Bu noktada da oyunun eğitimdeki yeri ve önemi ortaya çıkmaktadır.

“Çocukların bedensel, zihinsel ve psikolojik gelişimine olumlu katkı sağlayan, güven kazanma, uyum sağlama ve gözlem yapma yetisini geliştiren etkinlikler” olarak ifade edilen eğitsel oyunlar, öğrenme edinimlerinin devamlı ve sıkılmadan tekrar edilmesini sağlamaktadır.

Öğrenciler oyun içerisinde deneyim kazanarak, deneyimlerini doğal ve eğlenceli oyun ortamında işleme fırsatı bulur. Çocuklar, doğaları gereği çoğu etkinlikte sıkılabilirken oyun içerisinde sıkılmadan yeni şeyleri yapabilmektedir. Öğretimi hedeflenen konu içeriğine ve hedef kitlenin özelliklerine uygun formatta tasarlanacak eğitsel oyunların oluşturacağı çok uyarınlı renkli ve işlevsel öğrenme ortamlarının öğrencilerin sağlıklı gelişimine ve akademik

başarılarına katkı sağlayacağı söylenebilir. Nitekim Sutton ve Ford (1933), Lieberman, Vallach ve Kogan (1965) ve Smilansky (1986) gibi birçok bilim adamı tarafından oyun ortamında yetişen çocukların aktiflik, etkili ve düzgün konuşma becerisi ve kelime hazinesinin gelişimi açısından oyun ortamı dışında yetişen çocuklara göre daha başarılı oldukları bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda, çağdaş eğitim sisteminde eğitimcilerin esas görevleri, çocuklara bilginin aktarılması değil, çocukların öğrenme yolculuklarında rehberlik görevini üstlenmek ve çocukların öğrenmeyi öğrenmelerini sağlamaktır. Bu bağlamda:

- Öğrenciler oyun ile aktif olma ihtiyacına bağlı olarak biriken enerjilerini boşaltırlar.
- Oyun ile çeşitli becerileri belli kurallara bağlı olarak öğrenirler.
- Oyun ile farklı rolleri oynama fırsatı bulunduğu için öğrenciler ilerideki yaşamlarına hazırlanma fırsatı bulurlar.
- Oyunlar aynı zamanda öğrencilerin çeşitli stres vb. gerginliklerden kurtulmalarına, eğlenerek öğrenmelerine katkı sağlar.

Bu bağlamda oyun, öğrenciler için gelişimin bir parçası olarak düşünülmeli ve eğitimcilerin unutmaması gereken bir gerçek olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerindeki yerini almalıdır. Eğitim sisteminde öğretmen, bir oyuncu değil, çalıştırıcı/teknik destek saylayan bir yönlendirici gibi görülmektedir. Ancak çocukların oyun oynama yoluyla öğrenmeyi öğrenebilmeleri, öğretmenlerin hem ders esnasında hem de ders haricindeki zamanlarında oyunları kullanmalarının önemini arttırmıştır.

Ana dili öğretiminin bel kemiğini oluşturan kelime öğretiminin kalıcı, zevkli, öğrenmeyi öğreten ve sevdiren bir öğrenme ortamında gerçekleştirilebilmesi için çocukların dünyalarına hitap edebilecek eğitsel oyunların işe koşulmasının kelime öğretimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ezberci anlayışa hizmet eden, öğrenciye aktif katılım fırsatı sunmayan, iletişim ve etkileşimle desteklenmeyen sınıf ortamları yerine öğrencilerin yaparak, yapılandırarak, eğlenerek, yaşayarak ve zevk alarak öğrenmelerini sağlayacak öğrenme ortamlarının dilsel beceri ve kelime hazinesinin sağlam bir zeminde geliştirilmesine katkı sağlayacağı söylenebilir. Çünkü oyun yöntemi, öğrencilerin gerek temel dil becerilerini geliştirmeleri gerekse bu becerilerinin gelişimini sağlayan kelime hazinesi ve gramere ilişkin bilgilerini geliştirmeleri noktasında önemli rol oynamaktadır.

Kelime bilgisinin geliştirilmesi sürecinde geleneksel yaklaşım dışında farklı eğitim kademelerindeki öğrencilerin zihinsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim alanlarına ve öğretimi hedeflenen konuların eğlenceli, zevkli ve eğitici bir atmosferde öğrenimine katkı sağlayacak bir formata göre yapılandırılarak öğrenme ortamlarında işe koşulabilecek eğitsel oyunlar bulunmaktadır.¹

Ariflerin Satrancı'nın kelime hazinesi ve gramere ilişkin bilgilerinin geliştirilmesi yanında, ahlâkî, tarihî ve edebî yönleriyle, insanı yetiştiren, hayatının bütün yönlerine dokunan, eğiten ve sosyalleştiren özellikleri de vardır.

Ariflerin Satrancı, en güzel kıvamda yaratılmış insanın kendisini tanımasını, üstün özelliklerinin farkına varmasını, Yaratana, yaratılanlara ve kendisine karşı sorumluluk sahibi olarak, emrine âmâde kılınmış ve geçici olarak kalacağı dünyayı madden ve mânen imâr ve ıslah etme görevini yerine getirmesinde ona yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır.

¹ Seyithan Kara – Erhan Akın, “Kelime Öğretiminde Satranc-ı Urefâ'nın Eğitsel Bir Oyun Olarak Uyarlanması”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 11, Sayı 60, Yıl 2018, s. 728-749.

Yokluk kavramıyla başlayan Ariflerin Satrancı, bireyin bir zamanlar dünyada olmadığını ve bulunduğu topluma sonradan katıldığını ve toplumun evrensel ahlâkî değerlere sahip kural ve kâidelerine uyması gerektiğini, aksi takdirde sıkıntı dolu bir hayatın kendisini beklediğini öğretmektedir.

Ariflerin Satrancı, ahlâkî erdemleri âhiret inancıyla birlikte sunarak, kişinin kimsenin görmediği zaman ve mekânlarda dahi Allah'ın her an kendisini gördüğü ve ne yaptığını bildiği şuurunu kazandırarak, insanların hak ve hukuklarına saygı göstermeyi hedeflemektedir.

Ariflerin Satrancı, kendini tanıyan ve ne istediğini bilen, hayatının gâyesi ve amacı olan, yaptığı ve yapacağı her şeyin şuurunda güzel ahlâklı bireylerin topluma kazandırılması oyunudur.

Ariflerin Satrancı'nın içerisinde yer alan 101 kavramın her biri konu başlığı olacak niteliktedir. Bu kavramlar İslam coğrafyasında veya dünyanın her tarafında yaşayan Müslümanların ortak değerleridir ve her Müslümanı ilgilendiren temel meselelerdir. Daha da genelleyecek olursak, 101 kavram insanlığın tümünü ilgilendiren ana konulardır.

Ariflerin Satrancı'nda yer alan 101 kavram, tarihî süreç içerisinde gelişen İslam medeniyetinin ana kavramlarıdır ve bu kavramlar İslam medeniyeti tarihinin önemli başlıklarıdır. Ariflerin Satrancı'nı oynayan oyuncu, İslam medeniyetinin günümüzden geçmişe yorumuyla muhatap olduğu gibi, kendisi de günümüzden geleceğe köprüler kurmaktadır.

Ariflerin Satrancı'nın maksadı, Hakk'a giden yoldaki yolcuya, geçmesi gereken menzilleri, yolda dikkat etmesi gereken tuzakları ve değerlendirmesi gereken fırsatları göstermek, iyi ve kötü ahlâkın esaslarını öğretmek hayata ahlâkî bir açıdan bakmasını sağlamaktır.

Tarihî ve kültürel özellikleri bünyesinde barındıran, benimsendiği toplumun dünya görüşü, dinî inancı, kültürel özellikleri, ekonomik kaygıları ve siyasî bakış açısı gibi değişkenlerine göre şekillenen ve kalıbını bulan, farklı bölgelerde farklı adlandırmaları bulunan Ariflerin Satrancı oyununa ilişkin kaynakların yok denecek kadar az olduğu söylenebilir.

Şatrancı'l-Ârifîn, Şatrancı'l-Urefâ, Satranc-ı Urefâ ve Şatranc-ı İrfânî şeklinde farklı adlandırmaları da mevcut bulunan Ariflerin Satrancı oyununun değişik toplumlarda benzeri veya çıkış noktası olarak değerlendirilebilecek çeşitlenmeleri bulunmaktadır. Bu bağlamda kökenine ilişkin farklı rivâyetlerin bulunduğu Ariflerin Satrancı oyununun benimsendiği toplumun kültürel, dinsel ve sosyal değişkenleri doğrultusunda şekillenerek işlev gördüğü ifade edilebilir. Nitekim Ariflerin Satrancı oyunu; İslam, Hindu ve Budist kültürlerindeki farklı tertiplerinde dinsel düşüncelere göre şekillenirken İngiltere'de burjuva temelli toplumsal değerlerin aktarımını sağlayan bir araç olarak geliştirilmiştir. Bu bağlamda oyun ile iletimi hedeflenen değerlerin ve kavramların toplumun duygu ve düşünce dünyasının yansıması olarak düşünülebilecek kültürel sisteme göre şekillendiği söylenebilir.

Ariflerin Satrancı oyunu genel olarak değerlendirildiğinde oyunun farklı inançlara ait dini, ahlaki ve toplumsal değerlerin oyun ortamında aktarılması düşüncesinin bir ürünü olduğu ifade edilebilir. Benimsendiği her toplumun duygu, düşünce ve kültür dünyasından izler taşıyan oyun, kültürel bir hazine olarak da değerlendirilmelidir.

Bir medeniyetin en önemli unsuru olan dil, medeniyetin izlerini taşıyan bu oyun ile toplumumuzun kendi öz değerlerine yaklaşması ve dilin muhafazası da sağlanacaktır. Ana dili

öğretiminin sadece dilsel becerilerin ve gramer konularının edindirilmesi amacına dayalı tek boyutlu bir öğretim süreci olduğu düşünülmemelidir. Çünkü dil öğretimi, konu alanına ilişkin bilgilerin öğretiminin yanı sıra ulusal birikimlerin ve değerlerin edebî metinler kanalıyla gelecek nesillere aktarılması ve kazandırılması amacına hizmet eden önemli bir süreçtir. Kültürel unsurlar dil kanalıyla gelecek nesiller tarafından tanınır, anlaşılır ve anlatılır. Bir ulusun birlik ve beraberlik dairesi çerçevesinde varlığını devam ettirmesini sağlayan değerler manzumesinin nesiller arası transferi sürecinde sözlü ve yazılı ürünler önemli rol oynamaktadır.

Çocuk oyunlarının yapısında kültürel değerlerin yansımaları bulunduğu için oyunlar kültürel gelişimde önemli bir rol oynar. Bu bağlamda Ariflerin Satrancı'nda yer alan kelimeler özelinde kelime öğretiminin eğitsel oyun aracılığıyla sıkıcı, geleneksel öğrenme ortamı dışında öğrencilerin eğlenerek, öğrenerek, sosyalleşerek ve iç dünyalarını sergilemelerine imkân sağlayacak yaşantı destekli öğrenme ortamında gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

ARİFLERİN SATRANCI

Satranç kelimesi, Sanskritçe çatur anga (dört unsur) kelimesinden gelmektedir. Satrancın dört unsuru ise; atlar, filler, savaş arabası ve piyâdelerden oluşan ordudur. Çatur anga kelimesi Farsça'ya çet-reng, Arapça'ya da şatranc şeklinde geçmiştir. Tükçe'de bu kelime Satranç şekliyle kullanılmaktadır.

Ariflerin satrancı, iki kişi arasında oynanan, 64 kareli, bir şah, bir vezir, iki kale, iki at ve sekiz piyondan müteşekkil 32 adet taşlı satranç oyunu değildir ve eğlence aracı olarak icad edilmemiştir. Ariflerin Satrancı, Çatur anga'da savaşı kazanmak için yerleştirilen dört unsurlu orduya benzer dörtlü bir ordunun, irfân yolcusuna tanıtılmasından dolayı satranç ifâdesi ile isimlendirilmiştir.

Ariflerin Satrancı'nın, kavram ve tasarımlarının farklı olduğu şekilleride mevcuttur. Bizim tasarımlarımıza kaynaklık eden eser, Cezâyirli âlim ve mutasavvıf Muhammed bin el-Hâşimî'nin Arapça yazdığı, Ariflerin Satrancı şerhinin orijinal nüshasıdır. Ariflerin Satrancı hakkında tek eser olan Enîsü'l-Hâifin ve Semîru'l-Âkifin fi şerhi Şatrancı'l-Ârifin (Ariflerin Satrancı Şerhi'nde Korkuya Kapılanların Yoldaşı ve Kendini İbâdete Adamışların Gece Sohbet Arkadaşı) adlı bu eser, 1938 ve 1964 yıllarında iki defa Şam'da basılıp neşredilmiştir.

Ariflerin Satrancı'nın maksadı, Hakk'a giden yoldaki yolcuya, geçmesi gereken menzilleri, yolda dikkat etmesi gereken tuzakları ve değerlendirmesi gereken fırsatları göstermek, iyi ve kötü ahlâkın esaslarını öğreterek hayata ahlâkî bir açıdan bakmasını sağlamaktır.

Ariflerin Satrancı'nın gâyesi; Visâl-i Hakk'a ulaşmak için nefis, şeytan ve şeytanlaşmış insanlara karşı îmân mücâdelesini veren yolcunun, bu mücâdeleyi kazanabilmesi için kendisine verilen **Şeriat (Nâsût: Mülk âlemi)**, **Tarikat (Melekût: Eşyanın hakîkati)**, **Hakikat (Ceberût: Mâhiyetler âlemi, Hakikat-ı Muhammediye)** ve **Marifet (Lâhût: Marifetullâh)** adlı dörtlü orduyu tanıyabilmesidir. Yolcu birbirinden ayrılmaz bu dörtlü orduyu teyakkuzda tutarak, zafere giden yolda başarılar elde eder ve hakîkata varabilmek ve visâl-i Hakk'a ulaşabilmek için, bu yolda tecrübeli bir rehber, ârife, Mürşid-i Kâmile ne kadar ihtiyacı olduğunu idrâk eder.

Ariflerin Satrancı'nda bulunan her hâne, sonraki basamak ve önceki basamakla birbirine tamamen bağlı 101 kavramdan oluşmaktadır. Kancalarla yolcu onlarca basamak aşağıya düşebileceği gibi, oklarla onlarca basamak yukarıya da çıkabilmektedir.

101 kavram, yolcunun yolculuk esnasında karşılaşabileceği iyi ve kötü hâllerdir. Yolcu, bu hâllerin özelliklerini, nedenlerini ve sonuçlarını oyun sırasında öğrenerek kendi nefsinde test eder. Gerçek hayatta karşılaşabileceği bu hâllere karşı nasıl hareket etmesi gerektiğini bildiğinden dolayı, iyi veya kötü bu hâllerle karşılaştığı zaman bilgisini tecrübeye dönüştürerek Visâl'e giden yolda zorlukları göğüsler ve başarılı olur.

ARİFLERİN SATRANCİ'Nİ OLUŞTURAN UNSURLAR

Arifler Satrancı'nı meydana getiren unsurlar altı parçadan oluşmaktadır. Bunlar:

1. 101 Kavramlı Tablo

“Yokluk” kavramıyla başlayıp, “Visâl” ile neticelenen 101 kavramlı tablo, yolcunun yolculuğu boyunca karşılaşacağı durumları ve bu durumlarda yapması gerekenleri kendisine gösterip öğretmektedir. Yolcu, bu hâlleri öğrenip farkına vararak hedefinden sapmadan, tuzaklara düşmeden teyakkuz hâlinde “Visâl”e ulaşmalıdır. Ariflerin Satrancı'nın +18 tasarımında kavramlar yer alırken, +10 tasarımında kavramları kısaca açıklayan cümleler bulunmaktadır.

2. Sekiz Rakamlı Topaç:

Topaç, sekiz yönü olan sağ-sol, ön-arka, üst-alt, yer ve gök cihetlerinden gelebilecek kaza ve kaderin hükümlerini göstermesiyle kaderi temsil etmektedir. Kader bir sırdır. İnsan kaderini bilemediği gibi topaçtaki sekiz rakamdan hangisinin kendisine çıkacağını bilemez. Topacı çeviren kişiye çıkan sayı, takdir neticesi başa gelen hâdiselerin sembolüdür ve yolcu topaçta çıkan sayının gösterdiği kaderin çeşitli hallerine nasıl mukâbele edeceğini Ariflerin Satrancı'nda öğrenmekte ve tecrübe etmektedir.

Topaçın sekiz rakamlı olmasının diğer sebebi; “Allah sizi cennete ve bağışlanmaya çağırıyor” (Bakara 2/221) âyet-i kerimesinde buyurulduğu üzere, Rabbimiz'in bizleri cenneti ve cemâli için yaratmış olmasındandır ve insanın hedefi cennet ve cemâlullâhtır. Cennetin ise sekiz kapısı vardır. Mümin bu kapıların birinden veya vasıflarına uyan bütün kapılarından Cennete girer:

1. Salât Kapısı: Beş vakit namazını kılanlar için
2. Cihad Kapısı: Allah'ın kelimesinin hâkim olması için mücâhede edenler için
3. Reyyan Kapısı: Ramazan oruçlarını tutanlar için
4. Sadaka (Zekât) Kapısı: Zekât ve sadakalarını verenler için
5. Hac Kapısı: Hac ibâdetini îfâ edenler için
6. Af Kapısı: İnsanların hatâlarını affedenler için
7. Eymen (Sağ, mübarek) Kapısı: Yalnızca Allah'a tevekkül edenler için
8. Zikir-İlim Kapısı: Allah'ı zikreden zâkirler ve ilim ile meşgul âlimler için.

3. Dört Ârif Adayı:

Ariflerin Satrancı'nda şeriat, tarikat, hakikat ve marifet unsurlarını vurgulamak için dört ârif adayı bulunmaktadır.

Büyüklerimiz; “Evvel refik, sümme't-tarîk” derler. Yani “Önce dost, yol arkadaşı sonra yol”. Yolcunun yolculuğunda birbirlerine yoldaş olacak, destek verecek, düştüğünde kaldıracak, teselli edecek, doğruya yönlendirecek, beraber sevinecek, beraber üzülecek sâlih arkadaşlara ihtiyacı vardır.

Herkes farklı özellik ve güzelliklerle yaratılmıştır. Hiç kimse her ihtiyacını karşılayabilecek güçte değildir ve herkes birbirinin eksikliğini tamamlar. Herkesin bilgi ve becerisi de farklıdır. Birinin gördüğünü ve bildiğini diğeri görmeyebilir veya bilmeyebilir. Yolculuk esnasında birbirine destek olan ve birbirini tamamlayan yol arkadaşları menzile tez zamanda varırlar. Efendimiz (s.a.v.): “Mümin mümine karşı, parçaları birbirini bağlayıp tahkim eden binâ gibidir” buyurur.

4. Âriflerin Sözlüğü:

Ariflerin Satrancı 101 kavramdan oluşmaktadır. İnsanın dünya hayatı boyunca başına gelebilecek iyi ve kötü hâllerin özetlendiği 101 kavram hakkında yolcular az veya çok bilgi sahibidirler. Birbirine bağlı bu 101 kavram konusunda kendilerine kılavuz olacak, ilim ve irfânlarını arttıracak ve kendilerini tanımalarına yardım edecek Ariflerin Sözlüğü temel seviyede hazırlanmıştır. Yolcular, araştırmaları, bilgi ve tecrübeleriyle 101 kavramı daha da genişletebilir, örneklendirerek açıklamalarla katkıda bulunabilirler. Önemli olan, yapılacak eklemelerin ilim ve irfan temellerine dayanması, sahih kaynaklar ışığında olması ve indî görüşler içermemesidir.

5. Tedennî Kancaları, Tuzaklar:

Ariflerin Satrancı'nda, yolcunun yolculuğu sırasında karşılaşılabileceği tehlikeli tuzaklar kancalarla ifâde edilmiştir. Yolcu, yolu üzerindeki bu hâllerden şiddetle uzak durmalı, başına bu istenilmeyen hâller geldiğinde ise âcilen kurtulma çarelerine başvurmalıdır.

Arifler Satrancı'nda kötü ahlâkı temsil eden dokuz kanca ve düşürdüğü basamaklar şunlardır:.

1. Edebi Az (11)	2 Basamak düşürerek	Kötü Fiiller'e (9)
2. Kötü Sohbet (30)	23 Basamak düşürerek	Cehâlet'e (7)
3. Hasta Akıl (32)	27 Basamak düşürerek	Mezellet'e (5)
4. Cehil (33)	27 Basamak düşürerek	Toprak Altın'a (6)
5. Hased (34)	18 Basamak düşürerek	Büyük Deniz'e (16)
6. Harâbeler (45)	27 Basamak düşürerek	Kötü Ahlâk'a (18)
7. Riyâ (51)	43 Basamak düşürerek	Kin'e (8)
8. Gurur (91)	81 Basamak düşürerek	Mihnet'e (10)
9. Şeytan (100)	96 Basamak düşürerek	Şehvet'e (4) sevkeder.

6. Terakkî Okları, Fırsatlar:

Yolcunun yolu üzerinde tehlikeli tuzaklar olduğu gibi, oklarla ifâde edilen büyük mükâfatlar ve fırsatlarda vardır. Yolcu ahlâkı hâline getirdiği bu üstün hâllerle maksadına ve maksûduna kolayca ulaşabilir.

Ariflerin Satrancı'nda güzel ahlâkı temsil eden sekiz ok ve terakkî basamakları şunlardır.

1. Mecâzî Aşk (23)	21 Basamak yükselterek	Hakîkî Aşk'a (44)
2. Çıplağa Merhamet (29)	28 Basamak yükselterek	Güzel Ahlâk'a (57)
3. Hoş Sohbet (40)	24 Basamak yükselterek	Güzel Fillere (64)
4. Tahkikler (48)	28 Basamak yükselterek	Ulvî Âlem'e (66)
5. Allah'ın Yolunda (50)	24 Basamak yükselterek	Cennet'e (74)
6. Şecâat (55)	45 Basamak yükselterek	Şehâdet'e (90)
7. Kâmil Mürşid (62)	34 Basamak yükselterek	Bekâ Billâh'a (96)
8. İlim (69)	25 Basamak yükselterek	Muhammedî Mülk'e (94) sevkeder.

ARİFLERİN SATRANCI NASIL OYNANIR?

Ariflerin Satrancı, kişinin nefesine bir aynadır ve hayatında karşılaşacağı durumlar ile alâkalı bilgisini ve ne yapması gerektiğini test etmesidir.

Ariflerin Satrancı en az iki kişi ile oynanır. Oyuncular kendi aralarında anlaştıkları kişi ile veya herkesin topacı çevirmesi sonucu en yüksek rakamı çeviren oyuncu ile oyuna başlarlar. Oyuncu sıralaması, topaçta çıkan büyük sayıdan küçük sayıya doğrudur. En yüksek sayıda eşit olanlar tekrar topacı çevirirler. En yüksek rakamı çeviren oyuncu piyonunu ilk hane olan “Yokluk” kavramı cümlesi üzerine koyarak oyunu başlatır ve “Yokluk” kavramını diğer oyunculara açıkladıktan sonra topacı diğer oyuncu çevirir ve gelen rakam üzerine piyonu koyar. Piyon hangi kavramın üzerine gelmiş ise, oyuncu o kavram hakkında arkadaşlarına bilgi verir.

Herkes kendisine gelen sayı kadar hane sayarak ilerler ve ilerlediği hanenin kavramını açıklar. Daha önce açıklanan hâneye piyonu gelen başka bir oyuncunun o hâneyi tekrar açıklamasına lüzum yoktur, lakin dilerse açıklama yapabilir. Aynı hâneye denk gelen oyuncular birbirlerini dışarı atmazlar, aynı hânedeki birden fazla oyuncu olabilir.

Topaçta çıkan sayı kancalı hâneyi gösterirse, oyuncu kanca zincir ucunun bulunduğu haneye düşer ve oyuna o hânedeki devam eder. Topaçta çıkan sayı okun bulunduğu hâneyi gösterirse, oyuncu okun ucundaki hâneye yükselir ve oyuna o hânedeki devam eder. Kancaya takılıp düşen niçin düştüğünü, ok ile yükselen niçin yükseldiğini arkadaşlarına anlatır ve açıklar.

96 ilâ 100 hâneleri arasında bulunan oyuncu, çevirdiği topaçtaki sayı kadar ilerleyeceği için, topaçtaki sayı 101. hânenin ilerisini gösteriyorsa, o el oynayamaz, 97 ilâ 101. hâneleri gösteriyorsa piyonu o hâneye koyar. Kendisine sıra geldiğinde 101. hâne gelene kadar da oyuna devam eder. Son hâne “Visâl-i Hakk” tır. Son hâneye ilk ulaşan kişi oyunu kazanmış olur.

Ariflerin Satrancı’nda +10’u oynayan oyuncular, bulundukları hâne hakkında herhangi bir açıklamada bulunmadan, sıra kendilerine geldikçe topacı çevirerek oyunlarına devam ederler ve 101. hâneye ilk ulaşan oyunu kazanır.

YOLCUNUN YOLCULUĞU

Tanıyan, bilen, vâkıf ve âşinâ olan, halden anlayan mânâlarına gelen ârif, Allah'ın bütün isim ve sıfatlarıyla kendisinde tecellî ettiği insan-ı kâmilidir. Ariflerin Satrancı, güzel ahlaklı insanları yetiştirmek için tasarlanan ve yüzyıllardır çeşitli toplumlar tarafından oynanan bir oyundur.

17 Ramazan 560/28 Temmuz 1165 tarihinde Endülüs'ün güneydoğusundaki Tüdmîr (Teodomiro) bölgesinin başşehri olan Mürsiye'de (Murcia), hâlâ günümüze en parlak şekilde ışıklar saçan ve adı Muhyiddîn Muhammed ibnü'l-Arabî olan bir güneş doğmuştur.² O öyle bir hakikat ve marifet eridir ki, onun görüşlerini takdir edenler onun tasavvufta otorite oluşunu kendisine “Şeyhu'l-Ekber” (en büyük şeyh), İslâmî ilimlerde müceddid oluşunu ise “Muhyiddîn” (dînî ihyâ eden) lakaplarıyla ifâde etmişlerdir.

İbnü'l-Arabî, bütün eserlerinde mârifetullahı ilimler dairesinin merkezine almış ve bu noktadan hareketle hakîkate dâir ilimlerin (ilm-i hakâik) çeşitli konularına açıklamalar getirmiştir. İbnü'Arabî'nin Tasavvuf, tefsir, hadis, fıkıh, tarih, ilm-i havâs gibi çok geniş bir alanda yazmış olduğu yüzlerce eserinin hareket noktası hep “mârifetullah”tır.

Mârifet “kalbin Allah'la olan hayatı”, “Allah'ı sıfat ve isimleriyle tanıyanın niteliği”, “birbirini izleyen nurlarla Hakk'ın kalplere doğması”, “ilâhî bir na't / vasıf”, “kalbe atılan bir nûrla iç aydınlığa kavuşma hâli”, “kalp gözüyle ilâhî gerçekleri görmek”tir.³

Mârifetullah, “Allah'ın zâtı, sıfatları, fiilleri ve isimleri hakkındaki bilgi” şeklinde tanımlanmıştır. Fakat Allah'ı bu şekilde tanımak da insanın kendini tanımasına (ma'rifetü'n-nefs) bağlıdır. Nefsini bilen kimsenin rabbini bileceğini belirten hadis-i şerîf de⁴ bunu teyid etmektedir. Ebû Saîd el-Harrâz aynı kavramı, “Nefsini bilmeyen rabbini bilemez” şeklinde ifâde etmiştir. İnsanın nefsini bilmesi rabbini bilmesinin başlangıcı, rabbini bilmesi nefsinin bilmesinin neticesidir; yani insan nefsinin sıfatlarında ârif olmadıkça rabbinin sıfatlarını idrâk edemez.

İbnü'l-Arabî, marifetullah yolunda geçirdiği tecrübeleri satırlara ve sadırlara aktarırken, visâl-i Hakk'a kılavuzlayacak tasavvuf yolunun ana kavramlarını öğretmek ve sâlikî seyr ü sülûkunda karşılaşacağı hâllerden haberdâr etmek maksadıyla, yüz ana başlıktan oluşan ve muhataplarını ârif olmaya, marifetullâha davet eden “Ariflerin Satrancı”nı, ilim ve irfân ölçüleriyle hassas bir terâzide şekillendirmiştir.

Ariflerin Satrancı'nda, yolcunun, yolculuğunu zorlaştıran ve onun menzilinden ayağının kaymasına sebep olan kötü hâller kancalarla ifâde edilmiş ve yolcunun bu kötü hâllerden mutlaka uzak durmasına önemle dikkat çekilmiştir. Diğer yandan, yolcu hangi kancaya takılırsa takılsın, düştüğü derekeden tekrar kurtulma mücâdelesini ve azmini ise asla kaybetmemeli ve Visâl-i Hakk yolculuğuna katiyyen devam etmelidir. Yolcuya meşakkat veren ve ayağının kaymasına sebep olup onu yolundan alıkoyan, derekelere düşüren kancalar olduğu gibi, âlî derecelere yükselten ve ok ile temsil edilen üstün hâller de söz konusudur. Yolcuya bu üstün

² Bkz. Mahmud Erol Kılıç, “Muhyiddin İbnü'l-Arabî”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1999, XX, s. 520-522.

³ Ebû Nasr es-Serrâc, el-Lüma', Kahire 1966, s. 56; Muhammed b. İbrâhim Kelâbâzî, et-Ta'arruf, Kahire 1935, s. 63; Abdülkerîm b. Hevâzin el-Kuşeyrî, er-Risâle (nşr. Abdülhalim Mahmûd), Kahire 1939, s. 601.

⁴ Süyûtî, el-Hâvî li'l-fetâvî, Beyrut 1983, II, 451-455; ed-Dürerü'l-müntesire (nşr. Muhammed b. Lutfî es-Sebbâğ) Riyad 1403/198 s. 185

hâllerle ne kadar hızlı yol alacağı ve Visâl-i Hakk’a ne kadar çabuk ulaşacağı gösterilerek, bu üstün hâllerle hâllenmesi de önemle tavsiye edilmektedir.

Ariflerin Satrancı, bir zamanlar varlığından hiçbir işâretin olmadığı yokluk âleminde olan insana, Allah’tan başka her şeyin fâni, yâni vücudunun yok olacağının bilincini vermek gâyesiyle birinci basamak olan “Yokluk” kavramından başlamaktadır. İkinci basamak, insanın dünyaya gelişi, yokluktan varlığa adım atışı, yolcunun yolculuğunun başlangıcıdır. Yolculuktan gâye, Allah’tan gelen yolcunun, yolunu kaybetmeden, rotasını şaşırmadan tekrar Rabbine dönebilmesidir. Bu yolculukta Ariflerin Satrancı, yolcunun pusulası ve kılavuzu görevini üstlenmektedir.

Üçüncü basamak, yolcunun varlık âlemindeki her şeyin yerli yerinde ve mükemmel bir şekilde yaratıldığını temâşâ etmesidir. Bu dönem, insanın doğumundan buluş çağına kadar geçirdiği, kendini ve çevresini tanıdığı süredir. İnsan, doğduğu âlemde her türlü ihtiyacının karşılandığını, râzı edildiğini ve her şeyin tam istediği gibi olduğunu görür ve idrâk eder. Yokluktan geldiği ve bu âleme âit olmadığı halde kendisini bu âlemde yabancı hissetmemektedir. Bu âlemin varlıkları tarafından kabul görmüş ve sevilmiştir. Her şey emrine âmâdedir. Biraz serpilip büyüüp, buluş çağına erince şiddetle kötülüğü emreden nefis elbisesi kendisine giydirilir.

Ariflerin Satrancı’nın dördüncü basamağında yolcu, nefsinin bitmek ve tükenmek bilmeyen istek ve arzularının tazyîki ile karşı karşıya kalır. Nefis, arzularını tetikleyen şeytanla işbirliğindedir. Kişi şeytanın arzu ettiği kıvamdadır ve onu hevâ ve heveslerinin paralelinde türlü vesveselerle hakikat yolundan uzak tutmaktadır. Şeytanın tamamen tesiri altında kalan nefis, Mezellet, Toprak Altı, Cehâlet, Kin, Kötü Fiiller, Mihnet, Edebi Az basamaklarında rotasını şaşırmış bir vaziyette ne yaptığının farkında bile değildir. Edebi Az kişi ise ilk kancaya takılır ve Kötü Fiiller derekesine düşer. Terbiye, incelik ve nezâkettir edep. Hakk’ı ve halkı tanımamak, nefsinin keyfine göre hareket etmek ise edepsizliktir. “Edep bir tâc imiş nûr-i Hüdâ’dan, Giy o tâci emin ol her belâdan.” Edepliden edebi öğrenerek, edeplenmektir asıl olan. “Bir babanın evladına bıraktığı en güzel mîras güzel ahlâktır.” Edebin önemini belirtmek ve muhâtabı edepli olmaya davet etmek için “Edeb yâ hû” denilir. Edepsiz insan, dünyada da uhrâda da mahrûmdur. İtibar görmeyen Edebi Az kişi, insanlardan elde edeceği menfaatlerin kesileceği endişesiyle Kötü Fiiller işler ve hâince davranışlar içerisine girer.

Yolcu sırasıyla Hıyânet, Yerilmiş fiiller, Cehennem, Yasak Şeyler, Büyük Deniz, Hasret, Kötü Ahlâk, Münâfıklık ve yirminci basamak olan Vesvese basamaklarında hak ve hakikattan uzak, şeytanın rehberliğiyle nefsinin peşinde sürüklenir durur. Yolcu, yirmi birinci basamakta Bast hâli yaşar, akli biraz başına gelmiştir. Sis perdeleri aralanarak, gönlü genişler ve rahatlar. Ruhun nurlarıyla parıldaması, ferahlatıcı esintiler meydana getirir. Bast’ta insan gaflete düşerse sırasıyla Tamahkârlık ve birinci okun bulunduğu Mecâzî Aşk basamağına gelir. Mecâz, hakikata köprüdür ve bazen mecâzî aşk yolcuyu yirmi bir derece yükselterek Hakîkî Aşk’a vâsıl edebilir. Mecâzî Aşk’ta eğlenen, Hayret Denizi, Arz, Havf, Haşyet, A’râf, Hakk’a Duâ, Kötü Sohbet basamaklarına varır.

Kötü Sohbet ikinci kancadır. İlim ve irfandan nasibini almamış, hevâ ve hevesine, kendi anlayışına göre konuşan câhil kimselerle sohbet, Cehâlet derekesine düşürür insanı. Yolcu Çöl’den geçip, bu sefer üçüncü kanca olan Hasta Akıl kancasına takılırsa Mezellet derekesine yuvarlanır. Aklın basîretini nûr kaplayınca, cehâlet karanlığı yok olur ve kişi gerçekleri görmeye başlar. Cehâlete mâni olduğu için akla “engel” anlamında “akıl” denilmiştir. Çünkü akıl, kişiyi helâke düşürecek şeylerden engeller ve akıl kişiyi ilgisi olmayan, boş ve mânasız

şeylerden alıkoyar. İyiliği ve kötülüğü tanıyan akıllı değildir, iyiliği tanıyıp gereğini yapan, kötülüğü tanıyıp ondan sakınan kimse akıllıdır. Lâkin akıl hastalandığında, basiret nûru söner, cehâlet karanlığı her yeri kaplar ve zulmet çöker. Yolcu bu hâlde eğlenir ve vakit geçirirse Mezellet’e düşer.

Cehil’de dördüncü kancadır ve yolcuyu Toprak Altı’na sürükler. Cehâlet, insanın dünyevî olanı bilmemesi ve ondan habersiz olması demek değildir. Cehâlet, kendini bilmeme, kendinden haberi olmama hâlidir. Kendini-nefsini bilmeyen Rabbini bilemez. “Anladınsa sen seni, bildin ise cân u teni, gayri ne var ey gönül, cân u cânân sendedir.” Rabbini bilmeyen de, O’nun va’dini yani müjdesini ve va’idini yani azabını bilemez. Emanete ihânet eder, ahidini bozar, hududu aşar. Yaşayan ölü gibidir. Bu hâlde oyalanır, hemen kurtulmak için çareler aramazsa, ölüye de Toprak Altı yaraşır. Oyalanmaz, geçerse yolcu cehâletle Haset etmeye başlar.

Beşinci kanca ise Haset’tir, yolcuyu Büyük Deniz’e atar. Kıskançlık ve çekememezliktir Haset. Kişinin, başkasının sahip olduğu maddi ve mânevî imkânların kendisinin olması veya haset ettiği kişinin bu imkânlardan mahrum kalması arzusu ve temennisi ve bu konudaki çaba ve gayretidir. Haset, Allah’ın taksimine rızâ göstermemek, başkasına ikrâm edilen maddi ve manevî imkânlarla kendisini daha çok hak sahibi görmektir. Şeytan’ın, Adem’i (a.s.) kıskanmasıdır Haset. Hasta Akıl ve Cehâlet’in ürünü olan bu davranışta ısrar, kişinin elde edemediği imkânlardan dolayı darlanıp sıkışmasına, öfkelenmesine, Büyük Deniz’e düşmesine sebebiyet verir. İsrar etmez, kurtulursa hafifler ve sıkıntıdan ferahlar, nefes alır ve yolcu sırasıyla Hava, Dağ, Âcizlik, İstenen Amaç ve Çıplağa Merhamet basamaklarında “en büyük cihad” olan nefsiyle mücadeleye devam etmektedir. Merhamet, ruhlara hayat aşısı yapan bir gönlün hasletidir ve ikinci okun bulunduğu basamaktır, yolcuyu on sekiz basamak birden yükselterek Güzel Ahlâk makâmına vâsıl eder.

Kırkıncı basamak olan Hoş Sohbet’e gelen yolcu, sâlihlerin dostluğuna kavuşmuştur. Üçüncü okun bulunduğu Hoş Sohbet’e devam eden, edep, ilim ve irfânla ziynetlenir ve elli yedinci basamağa yükselerek Güzel Fiiller kendisinde hâl olur. Bu hâl onda karar kılmazsa sırasıyla Râzı Olunmuş Emânet, Latîf Ses, Keder, Hakîkî Aşk basamaklarını geçerek altıncı kancanın olduğu Harâbeler menziline varır. Bu menzilde Allah’tan ayrı kalmak vicdanı rahatsız ve huzursuz eder ve herşeyin kendisini Allah’tan alıkoyduğu zannıyla hareket ederek, her şeyi kötü görür ve onları söküp atmak, kurtulmak ister insan. Zâhırla bâtın dengesini yitirir. Elindeki imkânları kaybeder, harab eder, fakir düşer, göğsü daralır ve ahlâkı kötüleşir. Kanca kendisini yakalar ve Kötü Ahlâk derekesine düşürür.

Harabeler’i geçen yolcu, Mahvda Mahvolmak, Kâmil Akıl menzillerini geçerek, dördüncü okun bulunduğu Tahkîkler basamağına varır. Tahkîk, hakîkatı bulmak ve Hakk’a ermek için bütün gücüyle çaba sarfetmektir. Şüphe, tereddüt ve kuşkuların yerini, kesin bilgi ve îmâna bırakmasıdır tahkik. Yolcu, bu makâmda karar kılsa altmış altıncı basamak olan Ulvî Âlem’e yükselir, karar kılmazsa, Hüzünlü Kalp ve Allah’ın Yolunda basamaklarına ulaşır. Allah’ın Yolunda makâmın, canın, malın kısaca herşeyin Allah’ın yoluna fedâ edildiği menzildir ve beşinci okun bulunduğu basamaktır. Yolcu, karar kılsa yetmiş dördüncü basamak olan Cennet’e yükselir, karar kılmazsa yedinci kancanın olduğu Riyâ basamağına varır.

Gösteriş, ikiyüzlülük, sahtekârlıktır Riyâ. Hakk rızâsı için yapılmayan ihlassız işler ve samimiyetsiz ibadetlerdir Riyâ. Allah’a itâat yoluyla kulun rızâsını istemektir Riyâ. Riyâ amelleri boşa çıkaran bir şirktir. Riyâ’nın, nefsin derinliklerinde saklı üç düğümü vardır: Medhi (övmeyi) sevmek, zemmedilmekten (yerilmekten) korkmak, dünyaya düşkünlük ve

insanların elindekilere tamah etmek. Riyâkâr, bu davranışlarında devam eder ve insanlardan arzu ettiğini elde edemezse onlara kötü hisler ve kin beslemeye başlar. Bu davranışında ısrar etmezse Riyâ bulaşığından temizlenmesi için Toprağ'a yönelir ve sırasıyla Su, Rahat ve Şecâat basamaklarına ulaşır yolcu.

Şecâat, yiğitlik, bahâdırlık, cesâret ve kahramanlıktır. Gazap (öfke) kuvvetinin fazîlet tarafıdır Şecâat ve altıncı okun bulunduğu basamaktır. İleri atılma, geri çekilme gibi meselelerde Şecâat, hamiyyet kuvvetiyle birlikte şeriatın yönlendirdiği akla itâat eder. Allah'ın kelimelerini yüceltmek için gerektiğinde gözünü kırpmadan ölüme koşan yiğitler, doksanıncı basamağa Şehâdet makâmına yükselirler. Şecâat'tan sonra yolcu sırasıyla Zînet, Güzel Ahlâk, Dimağ, Muahbbet, Ateş, Hilim ve yedinci okun olduğu Kâmil Mürşid'e vâsıl olur.

Kâmil Mürşid, gönül bahçesinin bahçıvanıdır, Hakk'ın kullarını Fahri Kâinât'a (s.a.v.), oradan da Zât-ı Kibriyâ'ya, Bekâ Billâh'a ulaştırır. Mürşid-i Kâmil'e intisap edip itaat etmemek, kendi inandığını ve bildiğini yapmak, Zâtî İtikat'tır. Mürşid-i Kâmil'e, bir ârife ve kılavuza intisap edip otuz dört basamak yükselmek yerine, Zâtî İtikat'ıyla yoluna devam eden yolcu, Güzel Fiiller, Yakîn, Ulvî Âlem, Rıdvân, Cihâd menzillerini geçerek sekizinci okun olduğu İlim basamağına ulaşır.

Dünya ve âhiret ile ilgili ve akılla alâkalı hakikatleri bilmektir ilim. Âlim, ihâta eden, idrâk eden ve tasavvur edendir. Mâlûm ise, bilgisi nefse nakşedilen şeyin zâtıdır. İlmin yüceliği, mâlûmun yüceliği ölçüsündedir. Şüphe yoktur ki mâlûmların en faziletlisi, yücesi, üstünü ve şereflişi, yaratıcı, var edici, Hakk ve Vâhid olan Allah'tır. Bu ilim kişiyi : “Allah'a and olsun ki ben içinizde Allah'ı en iyi bileninizim ve Allah'tan en çok korkanınızım” buyuranın Muhammedî Mülk'üne eriştirir yolcuyu. Yolcu sırasıyla İmân, Şeriat, Tarikat, En Büyük Mükâfât, Cennet, Varlıkta Fenâ, Şeyhte Fenâ, İbâdet Mülkü, Cömertlik, Hakikat, Marifet, Kevn, Rûh, Lâhût, Ceberût, Fenâ Fillâh, Nübüvvet, Velâyet, Melekût, Nâsût, Şehâdet basamaklarına vâsıl olur. Doksanbirinci basamak sekizinci kancanın olduğu Gurur menzildir.

Aldatma, kandırma, aldanma, kapılma, gaflet ve bilgisizliktir Gurur. Gurur, kişinin nefsinin arzularına ve bedeninin isteklerine uygun düşen şeyle tatmin olması, ötesini ve ilerisini düşünmemesidir. Kendini beğenme ve gururlanma hastalığına yakalanan Mihnet derekesine düşer. Gurur menzilini geçen “İsrâfil” basamağına sevk olunur. Yolcu, sırasıyla Cebrâil, Muhammedî Mülk, Arş Kapısı, Bekâ Billâh, İbrâhim Mülkü, Mîkâil, Azrâil ve Şeytan basamaklarına ulaşır.

Visâl-i Hak'tan önceki son basamak olan Şeytan en büyük ve en tehlikeli olan dokuzuncu kancadır. Yolcunun apaçık en büyük düşmanıdır. Yolcu, her ânında şeytanın şerrinden Rabbine sığınmalıdır. Şeytana uyan kişi ise nefesine uymuş olur, bu da onu doksan altı basamak aşağıda olan Şehvet derekesine düşürür. Böyle bir kula düşen, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmemek, tekrar tekrar tövbe ederek yolculuğa yeniden başlamak, himmet ve azmini yenilemek, önceden düşmüş olduğu hataya düşmekten kendisini korumaktır. “Mümin, bir delikten iki kere ısırılmaz.”

Yüz birinci basamak olan Visâl-i Hak, matlubdur, maksaddır, maksûddur. Yolcu, visâl-i Hakk'a erdiği zaman, visâle erdiği Hakk Teâlâ'nın, taayyünden, taalluktan, takyîdden ve tekayyüdden münezzeh olduğunu bilir. Mevlânın, olduğu gibi dâim olup, O'nun gayrısında olanların hakikatte yok olduğunu anlar ve bu makâmda visâl-i Hakk'a vâsıl olan Habîbullah'ın (s.a.v.) mübârek sözlerini tekrar ederek şöyle der:

“Ey bütün varlıklar tarafından bilinen Rabb'im! Seni bilinmesi gereken ölçüde bilip tanıyamadık. Ey yalnızca kendisine ibadet edilen Allah'ım! Sana hakkıyla kulluk edemedik. Ey bütün varlıklar tarafından zikredilen Rabbim! Seni hakkıyla zikredemedik. Ey yalnızca kendisine şükredilmesi gereken Allahım! Sana hakkıyla şükredemedik.”

ARİFLERİN SATRANCİ'NDA 101 KAVRAM

Ariflerin Satrancı'ndaki 101 kavram, bütün tasavvuf eğitim ve öğretim yollarının ortak değerleri ve ana başlıklarıdır. On bir tabakadan meydana gelen 101 kavramın her hânesi önceki ve sonraki hânelerle irtibât hâlinedir. Kancalara takılıp düşülen hâneler ve oklarla yükselen hânelerde birbirleriyle aynı irtibata sahiptir. Ariflerin Satrancı'nı anlamak birinci hânedan yüz birinci hâneye kadar bütün tabloyu yeknesak görerek, birbirleriyle olan irtibâtlar zinciri içerisinde değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Ariflerin Satrancı'nın her kavramının ayrı bir kitap konusu hacminde olduğu muhakkaktır. Çalışmamızın hacmi buna müsâit olmadığından kavramların açıklamaları kısa ve öz anlatımla yapılmaya çalışılmıştır.

1. Yokluk “Bir zamanlar yok idim”

Bütün kâinât yoklukta idi, Allah'ın ilminde var ama dış âlemde yok idi. Var olan her şey Allah'ın kendisine tecelli etmesiyledir, O'nun tecellisi olmadan hiçbir şey yokluktan varlığa çıkamaz. Varlıklar ve eşya yokluk aynasındaki akislerden ibarettir. Madde, âlem ve tüm varlıklar kendi asıllarına ve zâtlarına göre yok, Hakk'a göre vardır ve varlıklarını Allah'tan alırlar, Allah var olduğu için vardırlar. Bunun dışında onlara atfedilen varlık bir vehim ve bir hayaldir. Allah'ın kudretinin tecellisi ise Varlığın Doğumu'dur.

2. Varlığın Doğumu “Dünyaya geldim”

Akılların idrâk etmesi ve anlaması için Allah kudretini vesilelere bağlamıştır. Bir çocuğun doğumuna anne ve babanın vesile olması, sebze ve meyvelerin oluşabilmesi için, toprağın, suyun, çiçek tozlarının ve yumurta hücrelerinin vesile olması gibi. Allah kudretini bazen akılların kavrayamayacağı şekilde de gösterebilir; Ruhların ve meleklerin yaratılması, Hz. Adem (a.s.) ile Hz. Havvâ'nın topraktan yaratılması, Hz. İsâ'nın (a.s.) babasız yaratılması gibi. “Onun emri, bir şeyi dilediği zaman, ona ancak «Ol» demesinden ibârettir. O da oluverir.” Varlık âlemine doğan ise rızâ kapısına gelir.

3. Rızâ Kapısı “Dünya Tam da Bana Göre”

Rızâ kapısından giren, varlık âlemine, dünyaya doğar ve dünyada kendisiyle birlikte birçok varlığında bulunduğunu görür. Kendisinden önce ve kendisinden sonra vücuda gelen varlık âlemindeki her şeyin yerli yerinde ve mükemmel bir şekilde yaratıldığını ve her türlü ihtiyaçlarına kâfi geldiğini görür. Her şey tam istediği gibidir. Kendisinin en mükemmel kıvamda yaratıldığını ve bu âlemin varlıkları tarafından muhabbetle kabul edildiğini anlar. Bu âlemin bir parçasıdır. Çevresindekilerle alâkalar kurmaya başlar. Alâka kurduklarına karşı arzularının uyandığını farkederek.

4. Şehvet “Nefsim Her Şeyi İstiyor”

Arzu, istek, temâyül, aşırı sevgi, insan nefsinin arzuladığı, elde etmek istediği her şeydir şehvet. O öyle bir yangındır ki sahibini yakana kadar söndürülemez. Şehvete yakalanan doğru, yanlış demeden arzularını yerine getirmeye, nefsinin her dediğini yapmaya başlar. Nefsinin arzuları ise bitmek, tükenmek bilmez. Arzulayıp tattıklarından, yaptığı

şeylerden bir türlü de tatmin olmaz. Tatmin olmadıkça, yetinmedikçe yeni hedeflere doğru nefsinin peşinde sürüklenir durur. “Şüphesiz nefis şiddetle kötülüğü emreder” Eğilimleri, hevesleri, nefsinin hayvânî arzuları insânî vasıflarının önüne perde olmuş ve insan nefsinin kulu kölesi haline gelmiş, zillete düşmüştür.

5. Mezellet “Zillete Düşüm”

Âdem’in yaratılışı pek yüceydi. Cennete girip cenneti yeter bulunca, bir seslenici yüce sesle seslendi: “Ey cennetlik, cennete yüzlerce bağlarla bağlanıp kaldın. Kim, iki âlemde de bizden başka bir şeye kanar, onunla eğlenir kalırsa, o bağlandığı şeye yokluk verir, mahvederiz. Çünkü sevgiliden başkasına gönül vermek doğru değildir.” Nefsine yenik düşmek, ona boyun eğmek, zayıf, âciz ve itibarsız bir hâlde kalmak, insanlık vasıflarından yoksun olmak, hor ve hakir görülmektir mezellet. Toplum içindeki itibarı ve saygınlığı kalmayan, aşırı arzu ve beklentiler ile zillete düşerek; “Keşke toprak olsaydım da bu halleri yaşamasaydım” der.

6. Toprak Altı “İtibarım Yerle Bir Oldu”

İtibarı yerlerdedir ama nefsinin her türlü arzularını yerine getirmeye de devam etmektedir. İyiliklere, güzelliklere ve kendisine yapılan nasihatlarla karşı âdetâ kör ve sağır kesilmiştir. Kendisine hiçbir şey fayda vermemektedir. İlim ve irfan meclislerinden, hakikatların anlatıldığı sohbetlerden, dünya ve âhiretine fayda sağlayacak bilgilerden sıkılmakta ve uzaklaşmaktadır. Aslında, doğru bildiği yanlışlardaki ısrarı, ne kadar câhil olduğunun da göstergesidir.

7. Cehâlet “Gerçekleri Anlayamadım”

Bilmemektir cehâlet. Bilmediğini bilen basit câhiller olduğu gibi, bilmediğini bilmeyen mürekkep câhillerde vardır. Cehâlet bir belâdır ki giriftâr olmayan bilmez. Kişi zâhirî ilimleri tahsil etse de gerçekleri idrâk etme yeteneğinden uzak bulunan bir gönüle, hakikâtleri anlamayan bir kalbe sahipse Ebû Cehil gibi câhildir. Câhilce davranışlar insanlara eziyet vermeye ve bunun karşılığında da eziyet görmeye sebep olur. Sonuç, insanlar arasında düşmanlıkların artması, iyi geçim ve muhabbetin yerini, öfke ve kine bırakmasıdır.

8. Kin “Herkesten Öcümü Alacağım”

Affetmek yerine, kin ve nefretle öç almaya yönelik şiddetli düşmanlıktır kin ve nefse mağlup olmuş kişilerin ahlâkıdır. Nefis arzu ettiği şeylere kavuştuğunda, bu konuda kendisine yardım eden ve yol gösteren herkesten ve herşeyden memnun olur ve onları sever, ama istekleri yerine getirilmezse engel olan herkese ve herşeye karşı düşman kesilir ve kinle hareket etmeye başlar. Gücünün yettiğine açıktan, gücünün yetmediğine ise gizliden düşmanlık besleyerek intikamını almak için fırsatını bekler. Fırsatı eline geçirdiğinde ise, taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakmamaya çalışır, hem kendine hem de çevresine büyük zararlar verir. Cahilce davranışlarına, düşmanlıkta sınır tanımayan tutumu da eklenince elinden, dilinden ve diğer âzâlarından kötü fiiller zuhur etmeye başlar.

9. Kötü Fiiller “Her İstedigimi Yaparım”

Kapta ne varsa dışarıya o sızar. Dil yalan söylemeye, göz her yerde gezinmeye, kulak kendisini ilgilendirmeyen sözlerle dikkat kesilmeye, el hakkı olmayana uzanmaya, ayak nefsinin arzu ettiği yere götürmeye, burun kötü kokulardan zevk almaya başlar. Komşunun tavuğu gözüne kaz görünür. İsteddiği olmayınca Kâbil gibi kardeşi Hâbil’i dahi öldürür. Elinden, dilinden herkes illallâh edince mihnete dûçar olur.

10. Mihnet “Başım Belâdan Kurtulmuyor”

Dert, sıkıntı ve imtihandır mihnet. Kimsenin yaptığı kötülük yanına kâr kalmaz. Her etkinin bir tepkiye yol açacağı âşikârdır. Nefis peşinde koşmak ve onun her istediğini doğrusuna-yanlışına bakmadan yapmak, insanların nezdinde değerinin tamamen yitirilmesine ve gözden düşmeye sebep olur. Herkes birbirini tamamlayan binanın taşları gibidir ve diğerine muhtaçtır. İhtiyaçlar zuhur ettiğinde çevrede kimseyi bulamamak, çaresiz kalmak ise dert ve sıkıntıya arkadaş olmaktır. “*Ey Habîbim! Sen yumuşak davranmasaydın, tatlı dilli, güler yüzlü olmasaydın, yanında hiç kimse kalmazdı*”. Gözden düşmek ve terkedilmek ise nefsinin hezeyanlarına kılıf arayan câhil insanı edepsiz yapar.

11. Edeb Azlığı “Kafama Göre Takılırım”

(1. Kanca - Kötü Fiiller’e Düşüş)

Terbiye, incelik ve nezâkettir edep. Hakk’ı ve halkı tanımamak, nefsinin keyfine göre hareket etmektir edepsizlik. “Edep bir tâc imiş nûr-i Hüdâ’dan, Giy o tâci emin ol her belâdan.” Edepliden edebi öğrenerek, edeplenmektir asıl olan. “Bir babanın evladına bıraktığı en güzel miras güzel ahlakıdır.” Edebin önemini belirtmek ve muhâtabı edepli olmaya davet etmek için “Edeb yâ hû” denilir. Edepsiz insan, dünyada da uhrâda da mahrumdur. İtibar görmeyen edebi az kişi, insanlardan elde edeceği menfaatlerin kesileceği endişesiyle kötü filler işler ve hâince davranışlar içerisine girer.

12. Hıyânet “Tuzak İçin Fırsat Kolluyorum”

Güveni kötüye kullanmak, sözünde durmamak, kötülük etmek, vefâsızlık, art niyetle eksik ve yanlış yapmak, emânete sahip çıkmamaktır ihânet. “Ey iman edenler! Allah’a ve Peygamber’e karşı hâinlik etmeyin, size güvenilen şeylere bile bile hıyânet etmiş olursunuz.” “Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona hıyânet etmez, dara düşünce yardımsız bırakmaz, ona karşı yalan söylemez.” Nefis, arzularına ulaşmak için en güzel kıvamda yaratılmış insana ihânet elbisesini bile giydirebilir. Yokluktan varlığa çıkarana, buna sebep olanlara, ailesine, akrabasına ve en kötüsü vatanına ihaneti işletebilir nefis.

13. Yerilmiş Fiiller “Kırdım, Döktüm, Yıktım”

İnsan yeryüzünde halife olması için cennette yaratılır. Ona ihtiyacı olan ve erdemli bir yaşam sürebilmesi için herşey öğretilir. Yeryüzüne indirilerek herşey emrine âmâde kılınır. Yaratılma sebebi, emri altındaki her canlı ve cansıza merhamet, şefkat ve

adâletle davranmak, yeryüzünü îmar etmek, Hakk'ın emir ve yasakları çerçevesinde hükmederek Hakk'ı hâkim kılmak, huzur ve mutluluğun teminatı olarak var olduğu her yeri cennet eylemektir. Aksine, vekil olduğu yerde asil gibi davranarak, yeryüzündeki fitne ve fesada sebebiyet verip, zâlimlik, gaddarlık, hâinlik, yalancılık, hırsızlık ve uğursuzluk gibi kimsenin sevmediği kötü ahlak vasıflarıyla fıravunlaşıp bütün mevcûdâtın nefretine, öfkesine muhatap olmak ise hayatı cehenneme çevirmektir.

14. Cehennem “Öfkemin Kurbanı Oldum”

Öfke ile kalkan zarar ile oturur. Şeytan der ki;” İnsan öfkeli olduğu zaman, çocukların topla oynadığı gibi, biz de onunla oynarız.” Şüphesiz öfke cehennem ateşinden bir kordur ki, aklı devre dışı bırakır, gönlü perdeler, dengeyi bozar ve insana akle hayâle gelmeyen şeyler yaptırır. Hapishâneleri ve hastahaneleri dolduran insanların çoğu, bir anlık öfke patlamasının kurbanıdır. Öfkeli insan, kin, intikâm, hakâret, kavga ve cinâyet gibi şeylerle dolu insandır. “Öfke gelir göz kararır, öfke gider yüz kızarır.” Keyfine göre hayat sürmek, Mâlik'in mülkünde haddi aşmak ve yasak olan şeyleri işleyerek alışkanlığa dönüştürmek çizgiyi geçmektir.

15. Yasak Şeyler “Vazgeçmekte Zorlanıyorum”

Yasak kılınma ve engelleme hükmü koyana göre değişir. Bir zâlimin yasak ilan ettiği şeyler, hakların gaspedilmesi, hürriyetin engellenmesidir. Kullarını çok seven Allah'ın yasak kıldığı şeyler ise, onların maddî ve manevî zararlara uğramalarını engellemesi, yani kullarına şefkat ve merhamet göstermesidir. Allah'a şirk koşmak, haksız yere adam öldürmek, namuslu olan kadına iftira etmek, zina etmek, savaş meydanından kaçmak, sihir yapmak, yetim malı yemek, ana-babaya isyan etmek, faiz yemek, içki içmek, yalan söylemek, kul hakkı yemek gibi yasak kılınan şeyler insanlık vasıflarının korunmasıdır. İnsan ne kadar kötü fiiller işlese de, fitrî özelliklerinden dolayı gönlü her zaman sinyal verir, daralır ve yaptıklarından dolayı zaman zaman hayıflanarak, hayret denizinde tefekküre dalıp yaptıklarının affedilmesi için çareler arar.

16. Büyük Deniz “Vicdan Azâbı Çekiyorum”

Hangi insanın vicdanı yaptığı kötülüklerin ve yanlışların altında ezilmez ki. Hayatın en karanlık noktalarında yaşayan kişiler bile bir çıkış yolu bulmak için çırpınır durur. Bulunduğu hâlin kendi yaptıklarından kaynaklandığını, nefsine ve şeytana uyduğu için bu durumlara düştüğünü hatırladıkça üzülür ve “Nasıl bütün bunları yapabildim, ben nasıl ve ne zaman bu kadar kötü oldum” diyerek kendini ayıplar. "Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar." âyet-i kerimesi imdâda yetişir.

17. Hasret “Keşke Yapmasaydım”

Geçmişteki hatalara ve kayıplara üzüntü içinde hayıflanmaktır hasret. Bu kadar yaş hebâ oldu, Düşündükçe gözüme doldu, Payitahtı düşman aldı, Mavzerini sıktın nefis. En büyük ve en değerli olan ömür sermayesini tüketmenin verdiği ızdırap insanın boğazında kördüğündür. Telâfisi imkansız olan geçmiş zamana, küçük-büyük

demededen işlenen hatalar eklendiğinde ise hasret ateşi yürekleri dağlar. Az günahı az sanma kime karşı ona bak, az nimeti az sanma kimden gelir ona bak anlayışı sarar insanın bütün benliğini. Hasret, riyâkârca olur ise kötü ahlâk devam eder.

18. Kötü Ahlâk “Ama Onlarda Hak Etti”

Beşerî davranışlardır ahlâk. Güzel veya kötü olması kişinin kendi elindedir. Ahlâkı kötü olan ise yakınıdır durur: “Amelime riyâ katar, Ahlaklarım beter beter, Aklım anın sözün tutar, Zincirini taktın nefis. İsteddiği yere çeker, Mânevî evlerim yıkar, Bal içine zehir döker, Masiyete çektin nefis. Hakk’dan da hayâ etmedin, Dost buyruğuna gitmedin, Sülûkta adım atmadın, Döşlerime çıktın nefis. El gördülük yaptın amel, Buzdan kurmuş idin temel, Şöhret ile olmaz kemal, Evlerimi yıktın nefis. Fenâ ahlak bütün bende, Ayıp der saklarım canda, Ağularlar bizi günde, Zehrini döktün nefis.” Bir taraftan nefisini ayıplar, diğer taraftan kötü alışkanlıklar devam eder. Dili bir şey söyler, kalbi başka bir şey. Dil ile gönül bir değildir, nifak hâlidir.

19. Münâfıklık “İyi Gibi Görüneyim Bâri”

Konuştugu zaman yalan söylemek, vadettiğinde yerine getirmemek ve emânete ihânet etmek, içi başka dışı başka olmak; yani insanoğlunun en tehlikeli karakteridir münâfıklık. Cehennem en alt katında, derk-i esfelde olmak. İki ara bir dere de kalmak. Şahsî menfaat, mal, makâm, şöhret için her şekle girmek, bukalemun tıynetine bürünmektir münâfıklık. Bu çok yorucu ve onur kırıcı şahsiyete bir son vermek; Ya olduğun gibi görünmek ya da göründüğün gibi olmak. Ama hangisi?

20. Vesvese “Ne Yapıyorum Ben”

Şeytanın veya nefsin kuruntuya, kuşkuya, tereddüte ve aslı olamayan ihtimallere düşürmesidir insanı vesvese. Nefsin peşinde koşmak, onun arzu ve isteklerini yerine getirmek, hep hasret ve nedâmet, sıkıntı ve zulmet. Hatalardan ibret almak, ders çıkarmak, tekrar aynı vartalara düşmemek, geçmişte yapılan yanlışları telâfi etmek ve yaşanan zamanı değerli kılmak vakti gelmedi mi? Zaman geçiyor ve her geçen an insanı kabre yaklaştırıyor, ömür bitiyor. Karanlıktan aydınlığa çıkan yolu bulmalı, kötülüklerden vazgeçme ve iyiliklere adım atmanın genişliği ve ferahlığı kaplamalı her yanı.

21. Bast “Hakk’a Yönelmeliyim”

Aklı devre dışı bırakan cehaletten kurtularak, aklın ve zihnin açılması, eğri ve doğrunun belli olması, gözün önündeki sis perdelerinin aralanması, gönlün genişleyip kalbin rahatlamasıdır bast. Gönlü ve kalbi mahzun eden nefsin galibiyetinin zayıflayıp mağlup olmaya başlamasıdır bast. Ruhun nurlarıyla parıldaması ve zaman ve zeminin ferahlatıcı esintilerinin vücut ülkesinde cevelân etmesiyle, insanoğlunun maddi ve manevi bütün güzelliklere yelken açmasıdır bast. Fırsat rüzgara benzer, marifet onu geçerken tutmaktır. Kabul, lütuf, rahmet ve üns işareti, Hakk’a yönelmenin zamanı. Gaflete düşmek ise tamahkârlığı getirir.

22. Tamahkârlık “Dünya Çok Tatlı Geliyor”

Hırsla istemek, aç gözlülük, doymazlıktır tamahkârlık. Dünya lezzetlerinin peşinde koşmak, mala mülke karşı aşırı düşkünlük, çarçabuk geçmekte olan dünyaya tutku ile bağlılık, dünyanın bütün nimetinden tatmin olmak ve devamını sağlamak için her türlü fırsatı değerlendirmektir tamahkârlık. Ama Dimyat’a pirince giderken evdeki bulgurdan olur insan. Dünyada bâkî kalacakmış gibi aşk ve şevkle bağlananlarla dostluk ve arkadaşlık kurup, muhabbet edince, gönlünü kaptırır insan, âşık olur.

23. Mecâzî Aşk “Âşık Oluyorum Galiba”

(1. Ok - Hakîkî Aşk’a yükseliş)

Aşk, şiddetli sevginin adıdır. Fânîlere gönül bağlamak, dünyaya olan aşırı derecedeki sevgi mecâzî aşktır. Mecâz ise hakîkate köprüdür ve bazen mecâzî aşk, hakîki aşka götürür insanı. Leylâ ve Mecnûn kıssasında olduğu gibi, Leylâ’dan Mevlâ’ya giden yol olur mecâzî aşk ve insanı hakîki aşka ulaştırır. Mecâzî aşkta eğlenen ise hayret denizinde kalakalır.

24. Hayret Denizi “Sevdiğime Nasıl Kavuşacağım”

Maşûkuna olan ihtiyaç, ona kavuşamamak, kavuşacak imkânlardan yoksun olmak, noksan olmaktır hayret. Sanki bir denizin ortasında, ne karayı görür, ne de hareket edecek vaziyette kalmak. Bu denize ulaşmanın akıl ipinin ucu elden çıkar ve zan evinin kapısı kaybolur. Vücut ülkesinde hâkimiyet akıldan alınır, şaşkınlığa verilir, kişi mâşûkuna hitâben şöyle demeye başlar: “Benim hayretten gönlüm kanlara gark oldu. Senin durumun nasıldır? Ayrılığından dolayı gönül mumumu yaktım. Sen gideli hayret denizine düşüp kaldım.” Hayret denizindeki tehlikelerden kurtulup, gönül pusulası ile sevgilinin bulunduğu illere sağ sâlim varmaktır amacı.

25. Arz “Yola Koyulmalıyım”

Ayağı yere basmak, bastığı yeri bilmek ister insan. Hayret denizinden kurtulup her ne kadar karaya varmak insanı ferahlatırsa ve sevgiliye vâsıl olan yolda olduğunu bilse de, bu yolda daha nice tuzakların, vahşî canlıların ve yırtıcı hayvanların karşısına çıkabileceği ihtimâli bulunmaktadır. Bu yol uzundur, menzili çoktur, geçidi yoktur, derin sular var. Bütün bu tehlikelerden kurtulması, yoluna revân olması gerekmektedir ama bunun için neler yapmalı ve ne tedbirlere başvurmalıdır, bütün bunları düşününce içini bir korku kaplar.

26. Havf “Yol Tehlike ve Tuzaklarla Dolu”

Kaygılanmak, endişe etmek, hoşlanılmayan bir durumun başa gelmesinden veya arzulanan bir şeyin elde edilememesinden duyulan kaygıdır korku. İnsan tahmin ettiği veya açıkça bildiği bir emâreye dayanarak başına kötü bir hâl geleceğinden kaygılanır ve kötü bir durumla karşılaşacağı beklentisi ruhunda elem ve huzursuzluğa sebebiyet verir. Bu halde iken korkularının nefisinden ve şeytandan kaynaklandığını anlar ve “İşte o şeytan yalnız kendi dostlarını korkutabilir. Şu halde eğer iman etmiş kimseler iseniz

onlardan korkmayın, benden korkun” âyeti imdadına yetişir, yalnız kendini yaratan Allah’tan korkması gerektiğini anlar ve haşyet içerisinde Allah’a sığınır.

27. Haşyet “Allahım! Beni koru”

Tazimden, saygıdan doğan, ümide yönelik, yüceltmeyle birlikte kalbe âit bir korku duymadır haşyet. Allah’ın kudretini, azametini ve her şeye gücünün yettiğini tefekkür edenin kalbindeki yüce ve gerçek korkudur haşyet. Allah korkusuna haşyetullah denir. Havf, dünyevî bir korku; haşyet uhrevî ve ilâhî bir korku anlamına kullanılır. Kurtarır kürbetten senin canını, Âh u enîn ile Allah korkusu, Hasımlardan alır senin yakanı, Âh u enîn ile Allah korkusu. Bütün korkularını terkedip, sanal korkuları ve kaynaklarına vakıf olur insan ve Allah’a yönelir, a’râfa gelir, arada kalır.

28. A’râf “Arada Kaldım, Kararsızım”

Bulunduğu yeri bilmek, durumunun farkına varmak, insanları tanımak anlamında irfandır a’râf. Cennet ve cehennemi birbirinden ayıran bölgedeki surun yüksek kısmıdır A’râf. Cennettekileri ve cennetlikleri, cehennemi ve cehennemlikleri seyretmek ve bilmektir A’râf. Sırat köprüsünde olmak, hayırla şer arasında tereddüt etmek, tercihlerinde arada kalmaktır a’râf. Karanlık ile aydınlığın, aşk ile nefretin, akıl ile deliliğin, ölüm ile yaşamın, doğru ile yanlışın, iyi ile kötünün arasında kalmaktır a’râf. Bu yerden ve bu hâlden hayırlısına yönelmek için Hakk’a duâ vaktidir.

29. Hakk’a Duâ “Allahım! Yardım et”

Cehennemin ve cehennemliklerin dehşet içerisindeki durumunu bilip, anlayıp, şahit olunca, cehennemden ve cehennemliklerden uzaklaşmak ve kurtulmak, cenneti ve cennetliklerin güzel hallerini bilip, anlayıp, şahit olunca cennete girmek ve cennetliklerle dost olmak ister insan. Kendisine yardım edebilecek tek kuvvete, her şeye gücü yeten Allah’a gizli ve âşikâr yalvarır: “Allahım! Şüphesiz ki ben Senden cenneti ve ona yaklaştıran söz ya da amele muvaffakiyeti istiyorum. Ateşten ve ona yaklaştıran söz ve harekettten de Sana sığınıyorum” Allah’ın rızasına ulaşmak için, bu konuda kendine rehber olacak arkadaşlar edinir, onların bilgilerinden istifâde etmek, sohbet etmektir amacı.

30. Kötü Sohbet “Câhiller Yoldaşım Oldu”

(2. Kanca - Cehâlet’e düşüş)

Arkadaşlık yapmak, karşılıklı konuşmak anlamındadır sohbet. İnsan bildiklerini sohbet yoluyla başkalarına aktarır veya bilmediklerini sohbet yoluyla öğrenir. Sohbetliyi katı olmayan, ilim ve irfandan nasibini almamış, yalan-yanlış, hevâ ve hevesine, kendi anlayışına göre konuşan câhil kimselerle sohbet, cehâlet derekesine düşürür insanı. “Şerîatsız tarik olmaz, câhil sofî dînin bilmez, belki câmiye de gelmez, bu kavimden kaçmak lâzım.” Câhiller tarafından kandırıldığını öğrenip, onlardan uzaklaşan, kaçan kişi doğru kişileri araştırıp bulması gerekirken, insanlara itimâdını yitirerek yalnızlığa, uzlete çekilir.

31. Çöl “Yolumu Kaybettim”

Susuz ve ıssız, geniş, kumluk yerdir çöl. Yoksunluktur, rahmetten uzak kalmaktır. Medeniyetin sıfırlandığı, korkunç bir sessizliğin hüküm sürdüğü, sıcağın kavurduğu ve mutlak surette hayallerin, halüsinasyonların görülerek gerçeğin ayırt edilmesinin imkansızlaştığı, bir yudum suya ihtiyaç duyulan yerdir çöl. Rahmetten uzak kalanın akıl, fikir ve gönül gıdası kesilir. Kötü sohbetin zehirli otları temizlenmediğinden, tâze yaralar iyileşmediğinden, yanlış fikirlere ve düşüncelere dalar insan, gönlünü gereksiz şeylerle meşgul eder. Yaşadığı olumsuzluklardan dolayı insanlardan uzaklaşıp yabancılaşan kişi, ahmak olduğu için bunların başına geldiği zannına kapılır. Bu zan ise hasta aklın ürünüdür.

32. Hasta Akıl “Aklım Başımda Değil”

(3. Kanca - Mezellet’e düşüş)

Aklın basiretini nûr kaplayınca, cehâlet karanlığı yok olur ve kişi gerçekleri görmeye başlar. Cehâlete mâni olduğu için akıla “engel” anlamında “akıl” denilmiştir. Çünkü akıl, kişiyi helâke düşürecek şeylerden engeller ve akıl kişiyi ilgisi olmayan, boş ve mânasız şeylerden alıkoyar. İyiliği ve kötülüğü tanıyan akıllı değildir, iyiliği tanıyıp gereğini yapan, kötülüğü tanıyıp ondan sakınan kimse akıllıdır. Lâkin akıl hastalandığında, basiret nuru söner, cehâlet karanlığı her yeri kaplar ve zulmet çöker. Bu hâlde kalır, vakit geçirirse kişi mezellete düşer.

33. Cehil “Ben Kimim?”

(4. Kanca - Toprak Altı’na düşüş)

Cehâlet, insanın dünyevî olanı bilmemesi ve ondan habersiz olması demek değildir. Cehâlet, kendini bilmeme, kendinden haberi olmama hâlidir. Kendini-nefsini bilmeyen Rabbini bilemez. “Anladınsa sen seni, bildin ise cân u teni, gayri ne var ey gönül, cân u cânân sendedir.” Rabbini bilmeyen de, O’nun vadini ve vaîdini bilmez. Emanete ihânet eder, ahidini bozar, hududu aşar. Yaşayan ölü gibidir. Bu hâlde kalır, hemen kurtulmak için çareler aramazsa, ölüye de toprak altı yaraşır. Oyalanmaz, geçerse cehâletle haset etmeye başlar.

34. Haset “Her Güzelliğe Ben Lâyığım”

(5. Kanca - Büyük Deniz’e düşüş)

Kıskançlık ve çekememezliktir haset. Kişinin, başkasının sahip olduğu maddi ve mânevî imkânların kendisinin olması veya haset ettiği kişinin bu imkânlardan mahrum kalması arzusu ve temennisi ve bu konudaki çaba ve gayretidir. Haset, Allah’ın taksimine rızâ göstermemek, başkasına ikrâm edilen maddi ve manevî imkânlara kendisini daha çok hak sahibi görmektir. Şeytan’ın Adem’i (a.s.) kıskanmasıdır haset. Hasta akıl ve cehâletin ürünü olan bu davranışta ısrar, kişinin elde edemediği imkânlardan dolayı darlanıp sıkışmasına, öfkelenmesine, büyük denize düşmesine sebebiyet verir. İsrar etmez, kurtulursa hafifler ve sıkıntıdan ferahlar, nefes alır.

35. Hava “Daraldım, Nefes alamıyorum”

Haset sıkar insanın vücudunu, daraltır ruhunu, nefes alamaz hâle getirir. Oturduğu mekânın pencerelerini açar, başını dışarıya uzatıp derin derin nefes almaya çalışır. Sanki bütün dünya üzerine geliyor hissinden kurtulmak, gökyüzüne yükselmek, bulutların arasında dolaşıp rahatlamak, nefes alıp ferahlamak ister. Ama bir kuş gibi havalanıp, gökyüzünde kanat çırpıp imkânından yoksundur. O zaman yüksekleri gözüne kestirir, dağ ve tepelere tırmanmaya, gökyüzünün havadar noktalarına ulaşmaya çalışır, dağları mesken tutar kendine.

36. Dağ “Yalnızlığa Çekilmeliyim”

Yalnızlık, insanın kendisiyle hesaplaşmasıdır, yaptıklarını ve yapacaklarını gözden geçirme fırsatıdır. “Akıllı kişi, nefesine hâkim olan ve ölüm sonrası için çalışandır. Aciz kişi de, nefisini hevâsına tâbi kılan ve Allah’tan dilek(ler)de bulunup duran (bunu yeterli gören) kişidir.” Nefis ve hevâsının peşinde olan kişinin kendini gerçekten hesaba çekmesi ise pişmanlıklarla, âh ve vâhlarla dolu olur. İrâdesine sahip olamayıp işlediği yanlışları ve yapmadığı, yapamadığı doğruları düşündükçe hüznün kapları her tarafını ve derinden ne kadar âciz olduğunu idrâk eder.

37. Acizlik “Âcizim ve Muhtâcım”

Güçsüz ve kudretsiz kalmak, bir şeyden geride, arkada olmak, kifâyetsizliktir âcizlik. Kendine ve başkalarına faydası olmamak, bulunduğu hâlden kurtulamamaktır âcizlik. Yunus (a.s.) gibi balığın karnında “Lâ ilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü mine’z-zâlimîn” demek ve ne söylediğini anlamaktır âcizlik. Aciziyetini idrâk etmek, istenen amaca sevkeder insanı.

38. İstenen Amaç “Ne İçin Yaratıldım Ben?”

Ulaşılmak istenen sonuçtur, maksattır, gayedir, hedeftir amaç. Evrende olan hiçbir şey anlamsız, amaçsız değildir, aksine her şeyin yaratılış hikmeti, maksadı ve hedefi vardır. İnsan ve cinler dışındaki bütün varlıklar yaratılış amaçlarından asla sapmaz, istenen amaç doğrultusunda hareket ederler. “Biz gökleri, yeri ve bunlar arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık.” Nefsinin ve şeytanın etkisinde kalan insan bazen cüz-i irâdesiyle yanlış ve hatalı kararlar vererek, kendisinden istenen amaç dışında davranışlar sergiler. Aciziyetini idrâk ettiğinde, kulluk bilinci devreye girerek yaratılan her şeyin de kendisi gibi âciz olduğunu anlar ve onlara merhamet etmeye başlar.

39. Çıplığa Merhamet “Yaratılana Merhamet Etmeliyim”

(2. Ok - Güzel Ahlak’a yükseliş)

Acımak, üzüntü duymaktır merhamet. İmanın ilk meyvesidir. “Merhamet edenlere Rahmân olan Allah Teâlâ merhamet buyurur. Yeryüzündekilere şefkat ve merhamet gösteriniz ki, gökyüzündekiler de size merhamet etsin.” Merhamet, ruhlara hayat aşısı yapan bir gönülün hasletidir. Şefkat, cömertlik, tevâzu gibi üstün vasıfların mayasıdır merhamet. Çıplak, zâhiren merhamete en muhtaç kişidir. Merhamet kalbe yerleştiğinde, insanın elinden, dilinden vesâir azâlarından güzel fiiller dökülür. Merhamet kalbe yerleşmez, geçici olursa, hoş sohbetir bekleyen.

40. Hoş Sohbet “Âriflerle Sohbet Şifâ Oldu”
(3. Ok - Güzel Fiiller’e yükseliş)

Söyleşi, hasbihal, arkadaşlık, yoldaş olmaktır sohbet. Eğitim ve öğretimin esâsıdır sohbetler ve ilim ve irfan sohbetlerle aktarılır. “Kişi arkadaşının dîni üzeredir. Öyleyse her biriniz kiminle arkadaşlık ettiğine dikkat etsin.” Salihlerle oturan salih olur, fâsıklarla oturan fâsık olur. Dostluk ve arkadaşlık herkes için bir ihtiyaçtır. İnsan daha önce yaşadığı tecrübelerden dolayı doğru arkadaşı ve hoş sohbeti bilir ve tanır. Hoş sohbete devam eden, edep, ilim ve irfânla ziynetlenir ve güzel fiiller onda tabii hâle gelir. Güzel fiillere ulaşıncâ, kâmil mürşitle arasına “Zâtî İtikât” girer. Kâmil mürşid kendisini görür ve “Bekâ Billâh”a ulaştırmak için onu kendisine dönmeye çağırır. Bu büyük bir nimettir. Kâmil Mürşide dönerse, kâmil mürşit onu “Bekâ Billâh”a ulaştırır ve 24 derece daha yükselir. Kâmil Mürşide dönmez, zâtî itikâdıyla hâlini yeterli görürse “Yakîn” e geçer. Hoş sohbete devam etmezse Râzı Olunmuş Emânet’e adım atar.

41. Râzı Olunmuş Emânet “Emâneti Yüklenmeliyim”

Uygun bulmak, hoşnud ve memnun olmak, benimsemek, kabul etmektir râzı olmak. Râzı olmak irâdeyi ortadan kaldırmaktır. Hakk’ın ezeli tercihinin görmek ve kendisi hakkındaki tercihin, kendisi tarafından yaptığı tercihten daha iyi olduğunu kavramak, şikâyeti ve sızlanmayı bırakmaktır râzı olmak. Emânet olmayan ne var şu cihânda! İnsana verilen bütün nimetler emanet. Emanet verilen zâhirî ve bâtinî organlarını, Allah’ın yasakladığı ve hoş görmediği şeylerden korumak râzı olunmuş emanettir. Latif sesin duyulması ise emânetlerin yaratıldığı gâye için kullanıldığının emaresidir.

42. Latîf Ses “Ruhum Huzur Buldu”

İnce, güzel, yumuşak, gizli ve derin anlamlarında olan latîf ses, ruhun derinliklerinde cereyan eden Rabbânî bir hâtiftir ki, muhâtabına ulvî lezzetler sunarak onu hareketlendirir ve coşturur. Emânete râzı olanın duyu organları inşirah bulur, açılır. Daha önceden duymadıklarını, duymadıklarını gönül kulağı ile duymaya başlar ve duyduklarından ilâhî zevkler alır. Duyduklarını en güzel şekilde yaşamak, hayatına geçirmek, yapmak ister. Hastalık, sakatlık gibi çeşitli nedenlerden dolayı, istediğini gereği gibi yapamaz, darlanır ve kederlenir.

43. Keder “Vazifemi Gereği Gibi Yapamadım”

Gam, ızdırıp, elem, dert, sıkıntı ve hüzündür keder. Ölüm, hastalık, fakirlik, fitneler, felâketler, ayrılık, mecburen yer değiştirme gibi önlenemez olaylar kedere garkeder insanı. Kimsenin yardımı dokunmaz olur ve kederini Hz. Yakub (a.s.) gibi Allah’a açar: “Üzüntümü, dolup taşan derdimi, kederimi yalnızca Allah’a arz ederim” Allah’ın dünyayı ağıyârın mahalli ve kederlerin madeni yapmasının sebebi, çok sevdiği kulunu ondan vazgeçirmek ve el çektirmektir. Böylece bütün varlığıyla Allah’a yönelir insan, hakîkî aşka erişir.

44. Hakîki Aşk “Kalbim Allah’ın Sevgisi İle Dolu”

Sevginin son mertebesi, sevginin insanı tam olarak hükmü altına alması, varlığın aslı ve yaratılış sebebidir aşk. İnsan kalbindeki sevgiye hâkim olur, ama kalbindeki aşk ise onun hâkimiyeti altına girer, irâdesi elden gider. Neyi aşırı seversen onun kulu olursun! Oysa Allah, senin başkasına kul olmanı istemez. “Müminlerin Allah’a olan sevgileri ise her şeyden daha ileri ve daha kuvvetlidir.” Şeytan ve nefis, hanımı, çocukları, malını ve mülkünü gözünün önüne getirir insanın ve “Bunlar ne olacak, bunlara olan sevgini ne yapacaksın. Bütün bunları bırakıp sen hakîkî aşk ile Allah âşığı olamazsın” der insana. Rasûlullah’ın (s.a.v.), Hz. Ali (r.a.) ile sevgi adına yaptıkları konuşmalarını unuttur ve nefesine, şeytana kulak verir, haklı görürse harabelere düşer.

45. Harâbeler “Nefsim Peşimi Bırakmıyor”
(6. Kanca - Kötü Ahlak’a düşüş)

Kalbin sadece bir yönü vardır. “Allah hiçbir adamın içinde iki kalp koymamıştır.” Bu tek yönle Mevlâsına yönelen, diğer her şeyden yüz çevirmiş ve gerçekten Allah’ın kulu olmuş olur. Kişi eğer hevâsına yönelirse, Mevlâsından yüz çevirmiş ve başkasına kul olmuştur. Allah’tan ayrı kalmak vicdanı rahatsız ve huzursuz eder ve herşeyin kendisini Allah’tan alıkoyduğu zannıyla hareket ederek, her şeyi kötü görür ve onları söküp atmak, kurtulmak ister insan. Zâhırla bâtın dengesini yitirir. Elindeki imkânları kaybeder, harab eder, fakir düşer, göğsü daralır ve ahlâkı kötüleşir. Kötü ahlâk kancası kendisini yakalar. Burada oyalanmaz, kendini toplarlarsa Mahvda mahvolmak vardır sırada.

46. Mahvda Mahvolmak “Kalbim sadece O’na Âit Olmalı”

Bir şeyin eserini, izini tamamen silmek, yok etmektir mahv. Kavlen, fiilen ve sukût edilerek ikrâren yapılan her şeyde nefse ve hevâyâ göre müdâhil olmak, sâfiyeti zedelemek ve bozmaktır. “Deme niçin bu böyle, yerindedir o öyle, bak sonunu sabreyle, görelim Mevlâ neyler, neylerse güzel eyler.” Steril olabilmek ve olması gereken gibi olayları sevk ve idâre etmek mahviyettir. Böylece nefsin hazları ve arzuları Allah’a âit haklara döner ve o da onları Allah’ın emrine ve O’na duyduğu sevgiye uyarak yerine getirir. Mahviyet, herşeyin net görülmesi ve anlaşılmasına vesile olunca akıl kemâle erer.

47. Kâmil Akıl “Hak İle Bâtıl Netleşti”

İnsandaki idrâk kabiliyetinin adıdır akıl. Kalpte hak ile bâtılı ayırdeden bir nurdur akıl. Allah’ın hitâbını akledip, O’nun râzı olacağı şekilde anlayan ve her şeyi yerli yerine koyan ise kâmil akıldır. Tevekkül ile sebeplere sarılmak arasında bir tezat olmadığını açık bir şekilde anlamaktır kâmil akıl. Kalbin şeriati tevekkül, bedeninin şeriati ise sebeplere sarılmaktır. Kâmil aklın en kıymeti meyvesi ise Allah’ın zâtının ehadiyetini tefekkür edip anlamasıdır. Kâmil aklın tefekkürleri tahkik kapısını aralar.

48. Tahkîkler “Şüphe ve Tereddütler Kayboldu”
(4. Ok - Ulvî Alem’e yükseliş)

Hakikatlenme, işin özüne vâkıf olmadır tahkik. Hakikati bulmak ve Hakk’a ermek için bütün gücüyle çaba sarfetmektir tahkik. Hakk’ı, isimlerinin sûretleri olan âlemde temâşâ etmektir tahkik. Şüphe, tereddüt ve kuşkuşların yerini kesin bilgi ve îmana bırakmasıdır tahkik. Akli ve dînî delillerle neye, niçin ve nasıl inandığının şuurunda olan, şüphe ve tereddütten sıyrılmış sâdık kişiye ise perdeleri açarak ulvî âlemleri seyrettirirler. Tahkik ettiği konularda çaba göstermez, Allah’ın vasıflarını tanıyamaz, bunları kendi hakikatleri ve vasıfları haline getiremez ve Allah’ın ahlâkı ile ahlâklanamazsa kalbini hüznün kaplar.

49. Hüzünlü Kalp “Tesir Altında Kalmamalıyım”

Tahkîk, kendisinde zedeleyici hiçbir şüphe kabul edilmeyen bir makâmıdır. Bu sıfatın sahibi muhakkıktır. İştmesi, görmesi, eli, ayağı ve kullandığı bütün kuvvetlerinin Hakk olması gerekir. Gereği gibi amel edildiğinde kişide hâl olur. Bu durumda o kişi, tahkikin gücünün kendisinde zuhur ettiği kişidir, zuhur etmediği takdirde, bir hata yaptığını bilir, fakat bu hata onun hakikatinde bir zedelenmeye yol açmaz. Çünkü o, tesir altında kalmaktan dolayı hata yapmıştır ve hüzünlüdür. Allah’a yaklaşmak için herşeyi ile O’nun yoluna canını, başını koyar ve “De ki: “Şübhesiz benim namazım da ibâdetlerim de hayâtım ve ölümüm de âlemlerin Rabbi olan Allah içindir!” der.

50. Allah’ın Yolunda “Malım ve Canımla O’nun Yolundayım” (7. Ok - Cennet’e yükseliş)

Her şeyi yaratan, yoktan var eden Allah’tır. Canı da, malı da kuluna hibe eden O. Hibe ettiği malı ve canı kulundan cennet karşılığı satın alan da O. “Şübhesiz ki Allah, mü’minlerden nefislerini ve mallarını, karşılığında Cennet hakikaten onların olmak üzere satın almıştır!” Herşeyini Allah yoluna fedâ eden Hz. Ebûbekir’e (r.a.); “Cennetin her kapısından buyur gir” nidâsı geldiği gibi, içteki ve dıştaki bütün Allah düşmanlarıyla mücâhede ederek, sebat eden de cennete yükselir. Sebat etmezse riyâ elbisesini giyer.

51. Riyâ “Niyetimi Kontrol Etmeliyim” (8. Kanca - Kin’e düşüş)

Gösteriş, ikiyüzlülük, sahtekârlıktır riyâ. Hakk rızâsı için yapılmayan ihlassız işler ve samimiyetsiz ibadetlerdir riyâ. Allah’a itâat yoluyla kulun rızâsını istemektir riyâ. Riyâ amelleri boşa çıkaran bir şirktir. Riyânın, nefsin derinliklerinde saklı üç düğümü vardır: Medhi (övülmeyi) sevmek, zemmedilmekten (yerilmekten) korkmak, dünyaya düşkünlük ve insanların elindekilere tamah etmek. Riyâkâr, bu davranışlarında devam eder ve insanlardan arzu ettiğini elde edemezse onlara kötü hisler ve kin beslemeye başlar. Bu davranışında ısrar etmezse riyâ bulaşığından temizlenmesi için toprağa yönelir.

52. Toprak “Toprak Gibi Temizlendim”

Bütün varlıkların ana maddesi anâsır-ı erbaa (dört ana unsur) olan ateş, hava, su ve topraktır. Toprak teslimiyet ve rızâyı, açık ve saflığı temsil eder. Toprak canlıdır, topraktan çıkan her şey yaşam doludur ve toprağa dönen her şey yeniden hayat bulur.

Toprağın özelliğidir temizlemek ve dönüştürmek. Her türlü iyi ve kötü şey toprağa gömüldüğü halde, toprak onları bitkilere, çiçeklere ve meyvelere dönüştürür. İnsan toprakla temizlendiğinde, tekrar hayat bulması için suya ihtiyaç duyar.

53. Su “Su Gibi Berrakım”

Hayat kaynağıdır su. “Hayatı olan her şeyi sudan yarattık.” Rahmet, letâfet ve güzelliştir su. Toprak, su ile bezenir, bağrındakileri su ile geliştirip büyütür, güzelleştirir. Suya kavuşan topraktaki tohumlar, dallanır, budaklanır, çiçeklenir, meyveye durur. İlâhî rahmet suyuna yönelen inesan da, cehennemliklerin hayat suyuyla bütün kötü vasıflardan ve izlerden temizlendikleri gibi, kötü vasıflarından temizlenir. Güzeli vasıflar filizlenir insanda, bu vasıflar gelişir, kuvvet bulur. Güzeli vasıflarıyla hareket eden insanda rahata kavuşur.

54. Rahat “Hamdolsun, Niyetimi Düzelttim”

Üzüntü, sıkıntı veya keder geride kalmıştır artık. Huzur ve ferah dönemidir. Nefsine ve diğer insanlara sıkıntı ve zahmet vermekten kurtulmuştur. “Kendisi için sevip arzu ettiğini Müslüman kardeşi için de sevip arzu etmektedir.” Hiçbir şeyden yılmadan, bıkmadan, korkmadan, fakire kol-kanat, dertliye dermân, kimsesizin kimsesi, her sıkıntı da olana çâre olmaya çalışır. Bu gayreti onu şecâata sevkeder.

55. Şecâat “Hakk İçin Cesurum”

(9. Ok - Şehâdet’e yükseliş)

Yiğitlik, bahâdırılık, cesâret ve kahramanlıktır şecâat. Gazap (öfke) kuvvetinin fazîlet tarafıdır şecâat. İleri atılma, geri çekilme gibi meselelerde şecâat, hamiyyet kuvvetiyle birlikte şeriatın yönlendirdiği akla itâat eder. Fazîletli hâller çok olsa da, bütün dal ve çeşitleri dört esasa dayanır, bunlar güzel ahlakın da dört esâsıdır: Hikmet, şecâat, iffet ve adâlet. Secâat, kıyâmet gününe ve âhirete kuvvetle imandan kaynaklanır. Şecâatin temeli ise Allah’ın takdirine rızâ ve teslimiyettir. Allah’ın kelimelerini yüceltmek için gerektiğinde gözünü kırpmadan ölüme koşan yiğitler, şehâdete yükselirler, şehid olmazlarsa zînetlenirler.

56. Zînet “Görevlerimi En Güzeli Şekilde Yapmalıyım”

Süstür zînet. İnsanı başkalarına karşı güzel gösteren her şey zînettir. Güzeli elbiseler, takılar, mücevherler ziynettir. İlim, edebiyat, sanat, zanaat ziynettir. “Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek bir elbise ile (giyinip süsleneceğiniz) bir süs elbisesi indirdik. Bir de takvâ elbisesi ki, bu (hepsinden) daha hayırlıdır.” En üstün zînet ise güzel ahlâk sahibi olmaktır.

57. Güzeli Ahlâk “Huy ve Davranışlarım Güzelleşti”

Yerilmiş olan huy ve davranışları iyi insanlar ve iyi arkadaşlar arasında bulunarak terbiye ile izâle edip; utanmak, cömertlik, sabretmek, iyi geçinmek, sır saklamak, ibâdet etmek, tevbe etmek, saygılı olmak, az konuşmak, kanaat etmek, kin tutmamak, gıybet

etmemek, sözünde durmak, yalan söylememek, harama bakmamak, herkese iyilik etmek, doğruyu kabul etmek, dilini kötü sözlerden korumak, câhillerden yüz çevirmek, mala ve makâma düşkün olmamak gibi övülen huy ve davranışları kuşanmaktır güzel ahlâk. Güzel ahlâk şuurlanmaktır, bilinçlenmektir.

58. Dimâğ “Şuurlu ve Bilinçliyim”

İnsanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneğidir dimağ. Dimağ, şuurdur, bilinçtir. İşin içyüzünü anlamak, eşyanın hakikatına vâkıf olmaktır dimağ. “Rabbim bana eşyanın hakikatını göster” duâsıdır dimağ. Allah’ın nuruyla, firâsetle eşyânın hakikatı anlaşılınca “Lâ mevcûde illâ Hû” yani “O’ndan başka varlık yoktur” gerçeği yüzünü gösterir. “Yer üzerinde bulunan her şey fânidir.” Her ne ki ne için yaratılmışsa, ona göre davranan şuur sahibi, kendisine hediye olarak verilmiş muhabbet çekirdeğini, fâni ile değil Bâkî olan Allah sevgisi ile yeşertir.

59. Muhabbet “Yaratılanı Yaratana Ötörü Seviyorum”

Sevmek ve sevilmehtir muhabbet. “Sevmeyende ve sevilmeğinde hayır yoktur.” Her şeyi birbirine bağlayan bağ, sevgi ve muhabbettir. Sevgi ve muhabbetin olmadığı yerde ayrılık ve acı vardır. Yaratandan ötürü, yaratılanı hoş görmektir muhabbet. Yolda yavrularını emziren köpek rahatsız olması diye, başına nöbetçi dikerek, ordunun yolunu değiştirmektedir muhabbet. Bütün yaratılmışlara sevgiyle gönlüne sığdırınca, Vedûd olan Allah’ın yakıcı muhabbeti kor olur insanın yüreğinde.

60. Ateş “Gönlüm Sevgi İle Dolu”

Aşk bir ateştir, düştüğü yeri yakar, volkan hâline getirir yüreği, dil ve gönül çağlar olur: Dağlar ile taşlar ile, çağırayım Mevlâm Seni, şehirlerde kuşlar ile, çağırayım Mevlâm Seni. Gök yüzünde Îsâ ile, Tûr dağında Mûsâ ile, elindeki âsâ ile, çağırayım Mevlâm Seni. Derdi öküş Eyyûb ile, gözü yaşlı Yakûb ile, ol Muhammed mahbûb ile, çağırayım Mevlâm Seni. Bu aşk ve şevk hilim sahibi kılar insanı.

61. Hilim “İncitmiyor ve İncinmiyorum”

Sabırlı ve hazımlı, akıllı ve ağırbaşlı olmaktır hilim. Beşerî ilişkilerde bağışlayıcı, hoşgörülü ve uygarca davranmayı sağlayan ahlâkî erdemdir hilim. Kimseyi incitmez, kimseden de incinmez hilim sahibi. Evvel gelmeye gider, zulmedenleri affeder, vermeyene verir matlubu dîdâr, kötülüğe iyilik gerek. Dövene elsiz gerek, söğene dilsiz gerek, derviş gönülsüz gerek, sen derviş olamazsın. Doğruya varmayınca, mürşide ermeyince, Hakk nasip etmeyince, sen derviş olamazsın. Derviş olmak için kâmil mürşide varmak vaktidir artık.

62. Kâmil Mürşid “Hamdolsun, Rehberime Kavuştum”

(10. Ok - Bekâ Billâh’a yükseliş)

İrfan sahibinin, insanları Allah’ın yoluna sevk etmesidir irşâd. İrşâd eden kimseye de kâmil mürşid denir. İrşâdın zıddı idlâl, yani saptırmaktır. “Her kavmin bir yol göstericisi

vardır.” “Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et ve onlarla en güzel şekilde mücâdele et.” Kâmil mürşidler, Hakk’ın kullarını Fahri Kâinât’a (s.a.v.), oradan da Zât-ı Kibriyâ’ya, Bekâ Billâh’a ulaştırırlar. Kâmil mürşid, gönül bahçesinin bahçivanıdır. Gel ey kardeş, Hakk’ı bulayım dersin, bir kâmil mürşide varmasan olmaz, Rasûlün cemâlin göreyim dersin, bir kâmil mürşide varmasan olmaz. Bekâ Billâh’a ulaşmanın olmazsa olmaz şartı ise, kâmil mürşide teslimiyettir. Mürşid-i kâmile intisap edip itaat etmemek, kendi inandığını ve bildiğini yapmak, zâtî itikattır.

63. Zâtî İtikât “Zannımca Hareket Ediyorum”

Doğruluğuna aklen ve kalben kararlı olmak, gönülden tasdik ederek inanmak, zihnin kesin olarak hüküm verdiği şeydir itikât. Hâlini ve kâlini beğenen, daha iyi olduğunu düşünen birisi için itaat etmek, birisine tâbi olmak züldür, nefse ağır gelir. Lâkin insan her ne kadar bilse de, bilmediğinin câhilidir. Kadılar, mollalar cümle geldiler, kitapların hep bir yere koydular, sen bu ilmi kimden aldın dediler, bir kâmil mürşide varmazsan olmaz. Kendi bildiğine inanan, zaman kaybeder, bildiği ile güzel ameller işlemeye devam eder.

64. Güzel Fiiller “Allah’ın ve Kullarının Haklarına Riâyet Ediyorum”

İmandan sonra en lâzım olan ve en mühim olan, güzel, sâlih fiillerdir. Güzel fiiller ise, maddî ve mânevî kul haklarına tecâvüz etmemekle, Allah’ın haklarını da hakkıyla yerine getirmekle mümkün olur. Âdem olamaz ahsen-i takvim ile ekrem, takvâdir eden ehlini insân-ı ekrem, ilm ü amel etmezse eğer kalbini tenvir, Şeytan kesilir nefis-i habîsi ile Âdem. Allah’ın hakları ve kulların hakları ifâ edilince ilme’l-yakîn elde edilir.

65. Yakîn “Şüphe Olmayan İlme Kavuştum”

Kendisinde hiç şüphe olamayan ilimdir yakîn. Araların birleşmesi, arada bulunan şeyin (ayrılığın) ayrılmasıdır yakîn. Salih ameller, imânın kemâline vesile olunca yakîn hâsıl olur. “Sana yakîn gelinceye kadar Rabbi’ne ibâdet et.” Yakîn, nefsi sükûnete erdendir. İlim şüphelere mârûz kalabilir, yakînde ise şüphe yoktur. Sıhhati hakkında yakîn bulunmayan ilim, hakîki ilim değildir. Dumanı görmenin ateşin varlığına delil olması ilme’l-yakîn; ateşin kendisini görmek ayna’l-yakîn; el ile dokunarak ateşin yakıcılığını hissetmek ise hakka’l-yakîndir. İlme’l-yakîn avâmın, ayne’l-yakîn havâssın, hakka’l-yakîn de ehass-ı havâssın yakînidir. İlme’l-yakînde karar kılan, ayne’l-yakîne yükselir.

66. Ulvî Âlem “Perdeler Açılmaya Başladı”

Ayna’l-yakîn mükâşefedir, ulvî âlemleri seyretmedir. “Onun (Kur’ân’ın) hak olduğu açığa çıkana kadar onlara, âfâkta ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz.” Hz. Ali’nin (r.a.); “Perdelerin açılması yakînimi arttırmaz” veya Hârise’nin (r.a.); “Rabbimin arşına bakar gibiyim” hâlidir yakîn. “Yakîn sahipleri için yeryüzünde âyetler vardır.” Bu mânâda yakîn, bir şeyin hakîkatı husûsunda mutmain olmaktır. Yakîn ehlinde, tevbe, sabır, şükür, recâ, havf, zühd, tevekkül, muhabbet ve rızâ hâli bulunur.

67. Rıdvân “Rabbim Sen’den Râzıyım”

Rızâ, kulun kalbinin, Allah'ın hâkimiyetine boyun eğmesi, kazâsının hükmü altında sükûnet hâlidir. Çünkü o, Allah'ın en iyi şeyi takdir ettiğini bilir, ona râzı olur ve için için kendini yemeyi bırakır ve şöyle der: “Rabb olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, peygamber olarak Muhammed'den (s.a.v.), önder ve hakem olarak Kur'an'dan râzıyım.” Râzı olduklarının vücûd ülkesinde bütün âzâlarına hâkim olabilmesi için, maddî ve manevî cihad gerekir.

68. Cihad “Senin de Benden Râzı Olman İçin Gayret Ediyorum”

Gayret etmek, bir işi yapabilmek için bütün imkânları kullanmak, yolcunun nefsinin zabt u rabt altına alması için vermiş olduğu mücadeledir cihâd. “Küçük cihaddan, büyük cihada döndük” anlayışında olmaktır cihad. Küçük cihad, düşmana karşı cephe verilecek cihaddır. Büyük cihad ise, nefsin hevâsına karşı verilen cihaddır. “Hevâsı benim getirdiğim hükümlere tâbi olmadıkça hiçbiriniz (tam anlamıyla) iman etmiş olamaz.” Cihad ise ilimsiz yapılamaz.

69. İlim “Rabbimi Tanımaya Çalışıyorum”

(11. Ok - Muhammedî Mülk'e yükseliş)

Dünya ve âhiret ile ilgili ve akılla alâkalı hakikatleri bilmektir ilim. Âlim, ihâta eden, idrâk eden ve tasavvur edendir. Mâlûm ise, bilgisi nefse nakşedilen şeyin zâtıdır. İlmin yüceliği, mâlûmun yüceliği ölçüsündedir. Şüphe yoktur ki mâlûmların en faziletlisi, yücesi, üstünü ve şerefli, yaratıcı, var edici, Hakk ve Vâhid olan Allah'tır. Bu ilim kişiyi : “Allah'a and olsun ki ben içinizde Allah'ı en iyi bileninizim ve Allah'tan en çok korkanınızım” buyuranın Muhammedî Mülk'üne, gerçek kulluğa erdirtir insanı. “Kulu Muhammed'i geceleyin, Mescidi Haram'dan kendisine bazı âyetlerimizi göstermek için, etrafını mübarek kıldığımız Mescidi Aksâ'ya götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir. Şüphesiz ki her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla gören O'dur.” Bu ilim yerleşmezse. kişi iman makâmına sevkolunur.

70. İman “Gerektiği Gibi İman Ettim”

Birini söylediği sözde tasdik etmek, söylediğini kabul etmektir iman. İman gönül huzuru ile benimsemek, dil ile ikrâr, kalp ile bilip tasdik etmek ve organlarla yerine getirmek, emre itâat etmektir. İsyân ve Hakk'a muhâlefet etmekle imânın faydası olmaz. Kâmil mânâda imân; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kaderin hayrına ve şerrine imândır. Muhammedî Mülk'te nefis, azîmetlerle amel ederken, kâmil ve gaybî imânla yetinip ruhsatlarla amel eden ise şeriat menziline gelir.

71. Şeriat “Dinimin Emir ve Yasaklarını Öğreniyorum”

Doğru yol, Hakk din yolu, büyük ve geniş cadde, aydınlık ve ışıltı demektir şeriat. “Sonra da seni din konusunda bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy; bilmeyenlerin isteklerine uyma.” Şeriat, imânın vasıflarını kapsayan on iki haslettir. Bunlar; Kelime-i şehâdet, beş vakit namaz, zekât, oruç, hac, cihâd, emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-münker, cemâat,

istikâmet, helâl yemek, Allah için sevmek, Allah için buğz etmektir. Bu hasletlerle vasıflı kişi bir yola, tarîkata girer.

72. Tarîkat “Hakk’a Varabilmek İçin Bir Yol Tuttum”

Hakk’a ermek için tutulan yoldur tarikat. Tarikat, menzilleri aşarak ve makâmlarda ilerleyerek Allah’a ulaşma yoludur. Allah’a ulaştırıcı yollar, yaratılmışların nefesleri adedince. Şeriat bilgileriyle kendi muhâkemesi çerçevesinde amel eden kişi, Kur’an ve sünnet yolundadır. Rasûlullah’ın (s.a.v.) kavlen, fiilen ve ikrâren sünnetlerine âzâmî derecede dikkat eder. Tarîkat, kılı kırk yararcasına azîmetle ameldir. “Bizim uğrumuzda mücâhede edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz.” Bu ameli kişiyi en büyük mükâfâta sevkeder.

73. En Büyük Mükâfât “Cennet ve Cemâlullâh Mükâfâtım”

Allah’ın, îmân ve salih amelleri karşılığında mümin kullarına cenneti va’detmesidir en büyük mükâfât. “Allah, iman edenlere ve salih amel işleyenlere şöyle vaad etmiştir: Onlar için mağfiret (bağışlanma) ve büyük bir mükâfât vardır.” *“Ben salih kullarım için ahiret azığı olarak hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmedik bir takım nimetler hazırladım. Allah’ın sizleri bu sözlerle muttali kıldığı şeyleri bir yana bırak. Bir de bunlardan başka onun sizleri muttali kılmadığı bir şey vardır ki, o en büyüktür.”* Îmân edip sâlih amel işleyen, Allah’ın vadettiği cennete girer.

74. Cennet “Cennet Ebedî Yurdum”

Çeşitli nimetlerle bezenmiş olan ve müminlerin içinde ebedî kalacakları âhiret yurdu Cennet. Cennetü’l-me’vâ (şehid ve müminlerin barınağı ve konağı olan cennet), cennet-i adn (ikâmet ve ebedîlik cenneti), dârü’l-huld (ebedîlik yurdu), firdevs (her şeyi kapsayan cennet bahçesi), dârü’s-selâm (esenlik yurdu), dârü’l-mukâme (ebedî kalınacak yer), cennâtü’n-naîm (nimetlerle dolu cennetler), el-makâmü’l-emîn (güvenli makam) gibi çeşitli cennetler vardır. *“Yüzler vardır ki, o gün ıslıl ıslıl parlayacaktır. Rablerine bakacaklardır” cenneti ise en büyük cennettir ve bu cenneti arar insan. Lâkin bu cennete ancak fenâdan sonra varılır.*

75. Varlıkta Fenâ “Gözümün Önünden Kendimi Çektim”

Sıfatını görmeyenin hâlidir fenâ. Fenâ, günahların fâni olmasıdır. Kulun, fiilleri konusunda, Allah’ın emir ve yasaklarını hiçbir zorluk hissetmeden, tabîi olarak, nefesine harfiyyen kâim kılmasıdır fenâ. Fenâ, yaptığı hiçbir işi kendine menfaat temin etmek veya zararından korunmak için değil, başkaları için yapmaktır. Bu menzilde, daha önce mürşidinin talim ve terbiyesinde tembellik gösteren yolcu, kâmil mürşidinin ne kadar haklı olduğunu anlar. Çünkü fenâ bir hâldir, kitaplardan, satırlardan tahsil edilemez, sadırlara ihtiyaç vardır. Fenâyı, yani Hakk ile bâkî ve nefsinden fâni olmayı gerçekleştirmek ise mürşid-i kâmilsiz, şeyhsiz olmaz.

76. Şeyhte Fenâ “Mürşidimin Ahlâkıyla Ahlaklandım”

Şeriat, tarikat ve hakikat ilimlerinde derin bilgiye sahip, nefis hastalıklarını, âfetlerini, belâ ve sıkıntıları bilen, bunların devâ ve şifâlarından haberdâr olan ve bu hastalıklara yakalananları tedâvî edip, şifâyâ kavuşturabilecek olan insân-ı kâmil dir şeyh. “Ey imân denler! Allah’tan korkun ve sâdıklar la beraber olun.” “Kişi sevdiği ile beraberdir.” “Herhangi bir topluluğa benzemeye çalışan onlardandır.” Mürşidinin edebiy ile edeplenmek, hâliyle hallenmek, boyasıyla boyanmaktır şeyhte fenâ. Fenâ hâli, mürşidinin nasihatlerine uyması, ona teslimiyet göstermesi ve hiçbir işine muhalefet etmemesi ile gerçekleşir insanda. Şeyhte fenânın alâmeti ise, şeyhin en önemli vasfı olan hâlis kulluk ve ibâdet tir.

77. İbâdet Mülkü “İbâdet Etmek En Büyük Huzurum”

Allah’a kulluktur ibâdet. Nasıl O senin her hâlde Rabb’in ise, senin de her hâlde O’nun kulu olmandır ibâdet. Kitapların nâzil olması, rasullerin gönderilmesi, göklerin, yerin ve içindekilerin yaratılması ibâdet içindir. “Ben cinleri ve insanları sırf Beni tanıyıp yalnız Bana ibadet etsinler diye yarattım.” Her dâim basîret nuruyla Rabbü’l-âlemin’in huzurunda olduğunu tasavvur ederek kulluğunu yerine getirmektir ibâdet. Nimetlerin kulu pek çoktur; nîmet verenin kulu ise pek nâdirdir. Nimeti, nimeti verenin yolunda harcamak ise en büyük ibadetlerdendir ve pek nâdir kişilere nasip olur cömertlik.

78. Cömertlik “Sahip Olduklarımdan İkrâm Ediyorum”

Sehâvet, cûd ve îsâr çeşitleri de olan cömertlik; ikram, ihsan ve yardım etmedir. Sehâvet, malın bir kısmının ikrâmı; cûd, Hz. Ebûbekir’in (r.a.) cihâd için yaptığı gibi malın çoğunun ikrâmı; îsâr ise kişinin ihtiyâcı olan bir şeyi Hz. Ali (r.a.) ve Fâtıma (r.a.) gibi ikrâm etmesidir. “Allâh’a güzel bir borç verecek olan var mıdır ki Allah bunu, onun için kat kat artırsın ve kendisine daha nice kıymetli mükâfât lar ikrâm etsin!” “*Allah Teâlâ Cevâd’dır, yani cömert ve ihsân sâhibidir, bu sebeple cömertliği sever.*” Cömertlik, Allah’ın ahlâkındandır, Allah’ın ahlâkı ile ahlâklanan kişi hakîkate sevk olunur.

79. Hakikat “İstese de İstemese de Her Şey O’nun Kulu”

Allah’ı, yarattığı her şeyde tasarruf sahibi görmektir hakikat. “Gizli bir hazîne idim, bilinmeyi sevdim, mahlûkât ı yarattım ki bilineyim.” O, hidâyete erdirir, saptırır, azîz kılar, zelil kılar, muvaffak kılar, vâlî yapar, azleder. Hayır, şerr, fayda, zarar, imân, küfür, tasdik, başarı, hüsrân, ziyâde, noksân, tâat, cehâlet ve irfân; O’nun kazâ ve kaderiyle, hükmü ve dilemesiyledir. Dilediği şey olur; dilemediği olmaz. Âlemdeki hiçbir şey bir an bile O’nun dilemesinden dışarı çıkamaz, O’nun rahmet ve tevfi ki olmaksızın masıyyetinden kaçış yoktur, irâdesi, yardımı ve sevgisi olmaksızın O’na itâat etmeye kuvvet yoktur. “Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, idaresi ve yönetimi O’nun elinde olmasın.” Şeriat O’na kulluk etmek, hakikat ise O’nu müşâhede etmektir. Müşâhede eden marifet sahibi olur.

80. Marifet “Rabbimi Tanımaya Başladım”

Bir şeyin hakikatini olduğu gibi idrâk etmektir marifet. Marifet, Allah'tan başkasından uzaklaşmak, kendini Allah'a teslim etmektir. Marifetin alâmeti ise sevgidir, Allah'ı bilen O'nu sever. "Bir şeyi çok sevmen, seni kör ve sağır eder." Yaratılmışların bütün harekât ve sekenâtlarının Allah'ın elinde olduğunu müşâhede eden, Allah'ı isim ve sıfatlarıyla bilmek ve O'nu tanımak ister. Hakk'ı isim ve sıfatlarıyla tanıyan, sonra davranışlarında Allah'ı tasdik eden, sonra kötü ahlâktan temizlenen, sonra kalbiyle itikâfına devam eden marifetullâha erişir, ârif-i billâh olur ve: "Hiçbir şey görmedim ki, onda Allah'ı görmüş olmayayım" diyerek, Allah'ın kün emri ile yarattığı kevnî, kâinâtı tanımaya yönelir.

81. Kevn "Rabbim "Ol" Dedi Herşey Oluverdi"

Allah'ın "kâf" ile "nûn" arasında yaratmış olduğu her şeyin muhtasar (özet) adıdır kevn. Kevn, varlıkla alâkalı her iş demektir. Dünya ve dünyada olan her şeye, âleme, kevn; "dünya ve âhiret"e keviney denilmektedir. Peygamberimiz (s.a.v.) "iki âlemin efendisi" "seyyidü'l-keviney" dir ve varlık ağacının tohumudur. O tohumdan "şeceretü'l-kevn" (varlık ağacı) vücuda gelmiş ve hakkında; "Sen olmasaydın, sen olmasaydın, ben âlemleri yaratmazdım" buyurulmuştur. Kevn içerisinde yer alan en dikkat çekici ve merak uyandırıcı unsurlardan birisi ise "Ruh"tur.

82. Ruh "Rûhumla yöneliyor ve hissediyorum"

Ruh, bedene hayat veren hoş bir esinti; nefis ise, kendisiyle hareket ve şehvetlerin meydana geldiği sıcak bir rûzgârdır. Ruh, koyu, sert ve kesîf bir cisim içerisinde olan, derin, gizli ve latîf bir varlıktır. Latîf bir cevher olan gözün, kesîf bir yerde bulunması gibi. Rûh, Allah'ın öyle bir mahlûkudur ki, birçok akıl ve düşünce onu anlamaktan ve hakikatini kavramaktan âcizdir. "De ki, rûh Rabb'immin emrindendir." Beden ruhun âleti, kalbin aracı ve nefsin bineğidir. Rûh, marifetullâhın merkezidir. Ruh iyiliğin, nefis de kötülüğün kaynağıdır. Akıl ruhun, hevâda nefsin ordusudur. İki ordunun hâkimiyet alanı da kalptir. Bu makâmda, "İnsana ruhumdan üfledim" sırrını keşfetmek ister insan, lâhûta yönelir.

83. Lâhût "Marifetullâh ve Tevhîd Âlemindeyim"

İnsanın ilâhî (mânevî) yönüne, rûh âlemine lâhût denilmektedir. Allah gizli olan güzelliğini ve sırrını insanda izhâr etmiştir. "Allah, Âdem'i kendi sûretinde yaratmıştır." Allah'ın ahlâkı ile ahlaklanan insanda, ilâhî bir neşve zâhir olur ve "Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever." Lâhût, Allah'ın, insanı neden yarattığı hikmetinin anlaşılmasıdır. İnsan, tevhidin künhünü ve hakikatını idrâk eder bu menzilde, ehâdiyetini anladığı Zât'ın, yaratma tecellilerini, isim ve sıfatlarını bilmek, tanımak için Ceberût âlemine yönelir.

84. Ceberût "Allah'ın İsim ve Sıfatlarını Tanıyorum"

Ceberût âlemi, sonsuzluk âlemidir. Allah'ın isim ve sıfatlarının âlemidir. Mülk âlemi ile melekût âlemi arasında bir yerde orta âlemdir. Ceberût âlemi mâhiyetler âlemidir. Hakikat-ı Muhammediye mertebesidir. Mutlak vücut olan Allah, ehâdiyetten

vâhidiyyete geçişi hakikat-ı Muhammediyeyi yaratarak başlatmıştır. “Allah ilk defa benim nurumu yarattı.” “Âdem toprakla su arasında iken ben peygamber idim.” “Gizli bir hazîne idim, bilinmeyi sevdim, mahlûkâtı yarattım ki bilineyim.” Hakikat-ı Muhammediyye, varlık şeklinde zâhir olan tecellinin ilk mertebesidir. Allah’ın tecellilerini, isim ve sıfatlarını tanımak fenâ fillâha ulaştırır insanı.

85. Fenâ Fillâh “Allah’ın Ahlâkı İle Ahlâklandım”

Yokluk, hiçlik, kulun fiilini, sıfatını görmemesidir fenâ. Yolcu, Allah’a muhâlif olma hâminden fânidir bu mertebede. Kul vücudundan (kendi varlığından), Hakk’ın celâlini temâşâ ve azâmetini keşfetmesiyle fânî olur, dil Hakk’ı söyler, bedeni huşû ve hudû hâlinde bulunur. “Kulum nâfile ibadetlerle bana yaklaştırmaya devam eder, ta ki ben onu severim. (Sevince de) artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum.” Bildikleriyle amel edene ise bilmedikleri öğretilir, haber verilir.

86. Nübüvvet “İlhâm ve Keşfe Mazhar Oldum”

Allah’tan gelen tebliğ, Hakk’tan inen haber, meleğin getirdiği ilâhî bilgidir nübüvvet. Hâtemü’l-enbiyâ Muhammed Mustafa’nın (s.a.v.) getirdiği şariat çerçevesinde, evliyânın keşf ve ilham yoluyla Allah’tan aldıkları irfâna ve bilgilere umûmî ve mutlak nübüvvet denilir. Nasıl ay, ışığını güneşten alıyorsa, tıpkı onun gibi umûmî nübüvvet de ışığı husûsî nübüvvetten alır, kaynağı odur. Rasûlullâh’ın (s.a.v.) sahip olduğu marifet, ilim, fazîlet ve kemâl onun vârisleri olan velîlerde gelişerek ve yayılarak devam eder. “İlmiyle âmil olan âlimler, ilâhî hükümleri tebliğ hususunda peygamberlerin vârisleridir”

87. Velâyet “Rabbim İle Karşılıklı Sevgi ve Dostluk Hâlindeyim”

Muhabbet ve kurbtur (yakınlaşmadır) velâyet. Hakk’ın kulunu, kulun Mevlâsını dost edinmesi, Allah ile kulu arasındaki karşılıklı sevgi ve dostluktur velâyet. “Allah, müminlerin velisi, dostudur.” “Takvâ sahipleri Allah’ın velîleri, dostlarıdır.” Kul ile Rabbi arasında husûsî bir durumdur velâyet. Kendisinin bilip başkalarının bilmediği, başkalarının bilip kendisinin bilmediği ve ne kendisinin ne de başkalarının bildiği veliler vardır. Veliler, görüldüklerinde Allah’ı hatırlatan kişilerdir. Allah, velilerine melekût âlemini, esmâ-yı ilâhiyeyi, latîf olan kevne dönüşte seyrettirir.

88. Melekût “Herşeyin İçyüzünü, Hakikatini Anladım”

Bir şeyin iç yüzü, görünmeyen ciheti, hikmet tarafıdır melekût. Melekût âlemi, ruhlara ve nefislere mahsus gayb âlemidir. Eşyanın bir sureti, bir de hakikatı vardır. Sûreti mülk ciheti, hakikatı ise melekût cihetidir. İlmî bir yazının mülk ciheti harflerdir, melekûtu ise mânâsı. İşte o mânâdır ki, yazarına “âlim” dedirtir. Yani yazının melekût ciheti ‘âlim’ ismine bakar, ona dayanır. His kişiyi mülk âlemine, akıl melekût âlemine, aşk ise ceberut âlemine ulaştırır. Mülk, zıtlar âlemi, melekût uyumlu mertebeler âlemi, ceberut ise vahdet âlemidir. Mülk melekûtun, melekût da ceberûtun alâmet ve aynasıdır. Melekût âleminden kesif olan kevne dönüşte Nâsût âlemi vardır.

89. Nâsût “Bedenimle Varlık Âlemindeyim, Ruhum Rabbimin Katında”

Nâsût, insanın beşerî (maddî), bedenî, zâhirî yönü demektir. Nâsût âlemi ile melekût âlemi arasındaki her safha şariat, melekût ile ceberût âlemi arasındaki her safha tarikat, ceberut âlemiyle lâhût âlemi arasındaki her safha ise hakîkattir. Burada, yolcunun mülke dönüşü, sarkması ve inmesi tamamlanır. Yolcunun, geçmiş olduğu makâmlara bakıp, oralardan bilgiler ve sırlar aldıktan sonra mülk anlamına gelen Nâsût’a dönüşü sadece cismiyle olur. Fakat ruhu, hayatta olup, Rableri katında rızıklanan şehitlerin ruhları gibi olmuştur. Artık şehâdet âlemindeydir.

90. Şehâdet “Rabbimin İkramıyla Çok Şeyler Gördüm”

Duyularla idrâk edilen her şey şehâdet âlemidir. Gayb, Hakk’ın kendisinden değil senden gizlediği şeydir. Şehâdet âlemi, Allah Teâlâ dışında yaratılan, yaratılmayan veya yaratılıp da sonradan sûret ve ârâzlar gibi gayba havâle edilen her şeydir. Şahâdet âlemi, Allah’a şâhid olunan âlemdir. Burası Hak ile kâim olan halk veya halk ile zâhir olan Hak hazretidir. Burada Allah kuluna, hiçbir mahlûkun aracılığı olmaksızın ve halktan hiç kimseye minnet duymaksızın gayb ve şehâdet âlemlerini gösterir. Bu üstün hâlleri kendinden bilir, kendini beğenirse gurura kapılır.

91. Gurur “Eyvâh! Kendimi Beğendim”

(8. Kanca - Mihnet’e düşüş)

Aldatma, kandırma, aldanma, kapılma, gaflet ve bilgisizliktir gurur. Kişinin, nefsinin arzularına ve bedeninin isteklerine uygun düşen şeyle tatmin olması, ötesini ve ilerisini düşünmemesidir gurur. “Sana gelen her iyilik Allah’tandır. Sana gelen her kötülük ise nefsindendir.” "Allah'a âsi olmak ve günah işlemekten dönüş, ancak Allah'ın verdiği ismet (günahlardan uzak olma hâli) ile, O'na itâate kuvvet ve iktidar da, ancak O'nun yardımı ile hâsıl olur" Kendini beğenme ve gururlanma hastalığına yakalanan mihnete dûçar olur. Bu menzilde durmazsa “İsrâfil”e sevk olunur.

92. İsrâfil “Dördüncü Kat Semâdayım”

Allah’ın emri ile kıyâmet kopacağı zaman sûra iki defa üflemekle görevlendirilen melektir İsrâfil (a.s.). İsrâfil (a.s.), dört büyük melekten biridir. Sûr, nurdan bir boynuz veya borudur ki üzerinde ölenlerin ruhları sayısı kadar delik vardır. Ricâlullah (kutub, imâmân, evtâd, abdâl) dinin dayandığı velâyet, nübüvvet, risâlet ve imandan ibaret dört temel hakikati, duyu ve şehâdet âleminde temsil ederler. Bu dört hakikatin rûhî-bâtınî yönü Âdem, İbrâhim, Îsâ ve Hz. Muhammed (s.a.v.), zâhir yönü Îsâ, İlyas, İdrîs ve Hızır (a.s.) tarafından temsil edilir. Ricâlullah duyu ve şehâdet âleminde bu peygamberlerin nâibleridir. Ricâlullah ilimlerini İsrâfil, Mîkâil, Cebrâil ve Azrâil vasıtasıyla dinin zâhir yönünü temsil eden resullerden alır ve âlemde çeşitli tasarruflarda bulunurlar. İsrâfil’i (a.s.) tanıyan Cebrâil’e sevk olunur.

93. Cebrâil “Yedinci Kat Semâdayım”

Peygamberlere vahiy getiren melektir Cebrâil (a.s.) ve dört büyük melekten biridir. Cibrîl, Rûhu'l-Kudûs, Rûhu'l-Emîn, Ruh ve Rasûl isimleriyle de bilinir. Karşı konulamayacak bir güce, üstün ve kesin bilgilere sahip, Allah nezdinde çok itibârı olan ve diğer meleklerin kendisine itâat ettiği şerefli bir elçidir Cebrâil (a.s.). Cebrâil, kuvvet mânâsına gelen Cebra ile, Allah anlamına gelen İl'den meydana gelmiş bir isim olup, Allah'ın kuvveti demektir. Cebrâil'i (a.s.) tanıyan, risâletin madeni ve hamdın mazharı Muhammedî Mülk'e sevk olunur.

94. Muhammedî Mülk “Kulluk Makâmındayım”

En şerefli ve en yüce makâm olan kulluğun kabul edildiği makâmdır, habîbullah makâmıdır Muhammedî Mülk. Muhammedî Mülk, Allah'a adanmış kulluğun kemâlinden kinâyedir veya kulluğu gerçekleştirmekten ve rubûbiyetin haklarını yerine getirmekten veya beşeriyetin zayıflığını görerek rubûbiyetin edeplerine uymaktan ibârettir. “Kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescidi Haram'dan (Mekke'den), kendisine bir kısım ayetlerimizi göstermek için, çevresini mübarek kıldığımız Mescidi Aksa'ya (Kudûs'e) götüren Allah'ın şânı yücedir. Doğrusu O, işitir ve görür.” Kulluk makâmına erişeni, Rabbi arşına davet eder.

95. Arş Kapısı “En Yüce Makâmın Kapısındaayım”

Arş, âlemi saran, çevreleyen dokuzuncu felektir. Arş, hakikatlerin, ilâhî ilimlerin ve rabbânî hikmetlerin tecelli ettiği mahal, azametinin mazharı, Zât'ın hususiyetidir. Arş, en yüce nazargâh ve en ihtişamlı yerdir. Bâtılın ona ulaşması mümkün değildir. “Rahmân arşa istivâ etti.” “Müminin kalbi Rahmân'ın arşıdır.” “Semâvâta ve yere sığmadım, mümin kulumun kalbine sığdım.” Allah'ın esas arşı ve istivâ ettiği varlık insan-ı kâmilidir. Allah, insan-ı kâmilî kuşattığında, nefsinden fâni, Hakk ile bâkî olur.

96. Bekâ Billâh “Hayatım Tamamen Hakk'a Uygun”

Allah ile var olmaktır bekâ-billâh. Bu makâmda olan kişinin hareketleri Hakk'a uygunluk dâiresi içinde kalır. Allah'ın emrettiği şeylerle, O'nun hoşlanmadığı şeylerin değil, râzı olduğu şeylerin kuldan cereyân etmesidir bekâ-billâh. Kendi haz ve vasıflarından fâni, Hakk'ın vasıfları ile bâkîdir. Bekâda tagayyür mümkün değildir. Hakka'l-yakîn, bekâ-billâh ile hâsıl olur. Bekâ-billâha ulaşmadan önce huzurun, yani her an Allah Teâlâ ile olma hâlinin dâim olması mümkün değildir. Mürşid-i kâmilsiz bekâ-billâh tatma ve yaşama yoluyla olmadığından, nefisle olan bekâdır ve sadece bilgidir ibârettir. Kişi, mürşid-i kâmilsiz yoluna devam ederse, İbrâhim Mülkü'ne sevk edilir.

97. İbrahim Mülkü “Teslimiyet, Tevekkül ve Cömertlik Hâlim Oldu”

Beş ulü'l-azm peygamberden biri olan Halîlullah (Allah'ın dostu) Hz.İbrâhim'in (a.s.) makâmıdır İbrâhim Mülkü. “İyilik yaparak kendisini Allah'a teslim eden ve İbrahim'in dinine dosdoğru olarak tâbi olan kimseden, din bakımından daha iyi kim olabilir? Allah, İbrahim'i dost edinmişti.” Allah, bu makâmda kulun halîli olur, fazlı ve ihsanıyla kuluna

ikrâm eder. Teslimiyet, tevekkül ve cömertlik vasıfları kula gâlip olur. Allah'ın bütün kullarına ikrâm ve ihsânı onu Mikâil'e (a.s.) sevkeder.

98. Mikâil “Altıncı Kat Semâdayım”

Dört büyük melekten biri olan Mikâil (a.s.), kâinattaki tabii olayları ve yaratılmışların rızıklarını idâre eder. Mümin kâfir, iyi kötü ayırımı yapmaksızın Rahmân'ın bütün kullarına nimetleri ve ihsanları ulaştırır Mikâil (a.s.). Kulun bütün bunlarda hiçbir etkisi yoktur. Mikâil'in (a.s.) makâmını tanıyamadığından ve oraya kendi nefsiyle girdiğinden dolayı, kendisinin Mikâil'de (a.s.) ve onun bu ihsanlarında etkili olduğunu zanneder. Kendine ikrâm olunan insanlardan bir kısmı bu nimetlere şükrederken, bir kısmı ise cimri olup, nimetleri inkâr eder. Önemli olan şükrederek Allah'a kavuşmaktır.

99. Azrâil “Beşinci Kat Semâdayım

Dört büyük melekten biri olan Azrâil (a.s.) yaratılmışların ruhlarını kabzetmekle görevlidir. Ruhu olan en ufak canlıdan, en büyüğüne kadar her şeyin ruhunu alır. “Sizin için görevlendirilen ölüm meleği canınızı alacak, sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.” Bu makâmda kişi, Azrâil'i (a.s.) tanır. Bu kadar ilim ve irfan sahibi, sâlih müminin peşini Şeytan yine bırakmaz ve sağından yaklaşır. Hz. Âdem (a.s.) ve Hz. Havva'ya yaptığı gibi onların hayırlarını istediğini söyleyerek, Allah adına yeminler ederek ona yaklaşır.

100. Şeytan “Şeytan'dan Allah'a Sığınıyorum”

(9. Kanca - Şehvet'e düşüş)

“Her ne zaman şeytandan sana bir vesvese gelecek olursa, hemen Allah'a sığın! Çünkü o duaları işitip icabet eder ve her şeyi bilir.” Şeytanın şerrinden Allah'a sığınırız. Nefs ve rûh, şeytanın ve meleğin ilkâda bulundukları bir mekândır. Melek kalbe takvâ aşılar, şeytan ise nefse kötülük aşılar. Böylece nefis, kalbin organlara devamlı olarak kötülük yaptırmasını ister. Bedende akıl ve hevâ denen iki yer daha vardır. Bunlar, kendisine hâkim olanın istediği gibi hareket ederler. Şeytana uyan kişi ise nefesine uymuştur, bu da onu şehvet derekesine düşürür. Böyle bir kula düşen, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmemek, tekrar tekrar tövbe ederek yolculuğa yeniden başlamak, himmet ve azmini yenilemek, önceden düşmüş olduğu hataya düşmekten kendisini korumaktır. “Mümin, bir delikten iki kere ısırmaz.”

101. Visâl-i Hakk “Hamdolsun Rabbime Kavuştum”

Yolcu, visâl-i Hakk'a erdiği zaman, visâle erdiği Hakk Teâlâ'nın, taayyünden, taalluktan, takyîdden ve tekayyüdden münezzeh olduğunu bilir. Mevlânın, olduğu gibi dâim olup, O'nun gayrısında olanların hakikatte yok olduğunu anlar ve visâl-i Hakk'a vâsıl olan Habîbullah'ın dediği gibi der: Sübhâneke mâ arafnâke hakka ma'rifetike yâ Ma'rûf, Sübhâneke mâ abednâke hakka ibâdetike yâ Ma'bûd, Sübhâneke mâ zekernâke hakka zikriye yâ Mezkûr, Sübhâneke mâ şekernâke hakka şükriye yâ Meşkûr. “Ey bütün varlıklar tarafından bilinen Rabb'im, Seni bilinmesi gereken ölçüde bilip tanıyamadık. Ey yalnızca kendisine ibadet edilen Allah'ım! Sana hakkıyla kulluk

edemedik. Ey bütün varlıklar tarafından zikredilen Rabbim! Seni hakkıyla zikredemedik. Ey yalnızca kendisine şükredilmesi gereken Allahım! Sana hakkıyla şükredemedik.”

